felvidék

előretolt helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

2020. november I. évfolyam 5. szám

4 Hogya György – Elnöki adomány

8 Csáky Pál – Az illuzionista

12 Hajtman Béla – A vér metamorfózisa

14 Finta Viktória – Leadás előtt

vezérvers

Balázs F. Attila

Visszaszámolás

nézem ahogy
az ágakon aszalódott
gyümölcsöket
leszakítja a didergető szél

arra az évszakomra gondolok
valóság és ábránd mezsgyéjén
amikor forró érintésem
mint kozmikus szikra
pattintgatta rügyeidet

mint játékkockákat
rakosgattad szavaimat
te aki versben születtél

a ki nem mondott dolgok
kihunynak hulltjukban
mint augusztusi hullócsillagok

fürkészve néz a tükörbeli arc
a halál fázisait rendszerezi
az agy bonyolult szoftvere

mi marad mögöttünk?
bolygóközi hideg?
vagy lüktető csend?
a hiány algoritmusa?

a semmi sosem hiányzik
de láthatatlanul duzzad
nő, amig szétpukkan
szétszórva a hiány milliónnyi
sejtjét a rendszerben

a visszaszámolást gyakorlom
hat évtized hordalékát
szemlézve
örök ifjúságot ajándékozok
neked
múltunk elsüllyesztett
albumában

fordulópont

Olvasni a sorok között

Nagy Erika

Csoóri Sándor *Tenger és diólevél* című esszéválogatását olvasva megragadják az ember figyelmét és gondolkodóba ejtetik az alábbi sorok: „A végtelenség érzéséből könnyű az embernek gazdálkodnia, de a betegség riasztása után, a megsejtett végességből már bajosabb. Illene beosztani az időt, megválogatni az elolvasandó könyveket, finoman elhárítani a meghívásokat, melyeken többnyire csak fennkölt szócséplés folyik. Ezenkívül rákapatni magunkat a mozgásra, fölfedezni újra a természetet, egyszóval: hadat üzenni a civilizációnak.”

Való igaz, hogy gyakran részegít meg minket a végtelenség érzése, élvezzük, hogy nincsenek határok. Ilyenkor többnyire elhagyjuk a félelmeket és az aggodalmakat is, nem érezzük a fájdalmat, az indulatot, de a gyűlöletet sem. Az irigység és a rosszindulat is hajlandó összezsugorodni ilyen esetben. Mindez viszont csak addig lehetséges, amíg suttyomban meg nem jelenik az ember életében a betegség. Először csak legyintünk, nem vesszük komolyan, mert hisszük, hogy velünk semmi rossz nem történhet. Senki nem szeret arra gondolni, hogy az élet mulandó. Majd amikor vészesen arcul csap valakit egy-egy kór szele, akkor rákényszerül, hogy átértékelje az egész addigi életét. Czeizel Endre is azt vallotta, hogy „aki a halálból tért vissza, az minden napot meg tud becsülni”. Van, aki tanul a betegségből, intő jelekből, de vannak olyanok is, akik folytatják az addigi életvitelüket, fittyet hányva az ijedség okozta pillanatok fogadalmaira, pedig tisztában vannak azzal, hogy a kellő pihenés, kikapcsolódás alapvető feltétele lehet a gyógyulásnak. Jómagam huszonöt éve értek egyet a neves orvosgenetikussal, huszonöt éve adok hálát azért, hogy láthattam felnőni fiaimat, megszületni az unokáimat. Huszonöt év rengeteg idő, még akkor is, ha néha csak egy kósza pillanatnak tűnik.

Sokan vagyunk, akik igyekszünk a mindennapjainkba belecsempészni egy-egy varázslatos elemet. Márai szerint az olvasás a „lélek lélegzetvétele”. Érdemes megszívlelni Karafiáth Orsolya gondolatát is, miszerint „Olvasni igenis fontos, sőt néha akár életmentő is lehet! Persze nem mindegy, milyen olvasmány kerül a kezünkbe, és az sem, képesek va-

folytatás a 2. oldalon

fordulópont

gyunk-e olvasni a sorok között.” Az olvasás nemcsak élni segít, hanem átélni és túlélni is bizonyos bajokat. Az ember hajlamos arra, hogy megfeledkezzen a körülötte lévő problémákról, ha egy olyan könyv kerül a kezébe, amelyik lebilincselően tud rá hatni. Rám ilyen hatással volt Esterházy Péter *Hasnyálmirigynaplój*a, bár én képtelen lettem volna arra, hogy az évekig tartó szenvedésem ideje alatt a betegségemről írjak, és Hasnyálka kisasszonynak sem tudtam volna becézni azt a szervemet, ami miatt a poklok poklát jártam meg. De Esterházy meggyőződése az volt, hogy tenni kell a dolgot továbbra is, vagyis az író feladata az, hogy írjon. Az író pedig írt, rögzített mindent. Megírta a megélteket, az átélt borzalmakat, sorban, egymás után. Csodálatosan megfogalmazta azt is, hogy a betegség mi mindent hoz ki az emberekből, nincs szó, de még szóköz sem, amit cáfolni lehetne, vagy kellene. „Úgy látom, a hasnyálmirigyem, illetve annak módosult változata (ne mondd nekem, picim, hogy mondtak már neked ilyen szépet!) megjavítja az embereket. Kihozza belőlük a jót, a részvétet, a figyelmet, sőt, még a szeretet közelébe is eljutnak. Először azt hittem, ez azt jelenti, hogy mindenkinek hasnyálmirigyrákot izibe, de nem, csak nekem, de nekem igen, ide nekem a hasnyálmirigyrákot is, visszhangzik az örök Zuboly… Elvileg ez azt jelenti, hogy a Hasnyálka-kisasszony-muci mintegy megváltja az emberiséget…”

Egy másik varázslatos elem lehet az ember mindennapjaiban például a mozgás. Ha csupán csak azért mozgatjuk meg az izmainkat, hogy ettől nagyobb legyen az önbizalmunk, már megérte. Az az ember pedig, akinek megadatik, hogy olyan környezetben éljen, ahol folyó és erdő veszi körül, végtelenül szerencsés. Bár az is igaz, hogy ugyanez a szerencsés ember képes arra is, hogy romboljon. Séták, túrázások közben észleljük, milyen pazarlóan bánunk a természet adta javakkal, s hogy egyre kevesebb a romboló emberi tevékenységtől mentes zöldterület. Azok a helyek, ahol gyermekkoromban jártam, sajnos, már nem úgy néznek ki, mint emlékeimben. A járványügyi szabályozások által megtapasztaltuk a bezártság keserű érzését is, s egy rövid idő elteltével a hétköznapok unalomba fulladó tétnélkülisége után mindenki szükségét érzi annak, hogy a zöldövezet szépsége körülölelje, s feltöltse energiával, életkedvvel. De az embernek egy pillanat alatt elmegy a kedve, ha azt látja, hogy a töltéseken s a védett területeken terepmotorozás, quadozás zajlik, unaloműzésből, az erdőket sem kímélve, és azzal sem törődve, hogy a fákon éppen a védett madarak építik fészküket, vagy etetik kicsinyeiket. A természetben, ahol minden gyönyörű, vagyis meseszép. Emlékszem arra a délutánra, mikor a kavicsos töltésen tekertem a bicajt, és szívtam magamba a táj illatát, békéjét. Nem éreztem a fáradságot tizenvalahány kilométer után sem, amikor Kikeletre érve egy nyugalmat árasztó, romantikus vízi világ tárult elém. A túlsó partról csónakkal jöttek értünk, békésen ringatózva partot értünk, majd egy ösvényen haladva valami olyan érzés töltött el, mint amilyenben Tímár Mihálynak lehetett része, amikor kikötött a mesebeli Senki szigetén. A vadregényes festői táj látványa semmihez nem volt hasonlítható, s csak azt éreztem, hogy igen, én itt akarok maradni! A dombon takaros kis házikó állt, az egyetlen, amelyet az árvíz annak idején megkímélt. Mindenütt gondosan ápolt fűtakaró, rengeteg virág volt, és a híres Mátyásfa, melynek hatalmas törzsén már látszott a korhadás, de ennek ellenére az ágait büszkén az ég felé emelte, mintha csak a napot kívánná megérinteni. Nincs élőlény, aki ennek a csodának a hatására ne érezné az újjászületést, ne érezné a feltöltődést.

Amikor január elsején boldog új esztendőt kívántunk szeretteinknek, barátainknak, nem éppen egy ilyen évre gondoltunk, mint amilyen adatott. S mivel a remény hal meg utoljára, bízom benne, hogy jövőre már csitul a járvány és nem lesznek nagy veszteségeink. Kosztolányi szerint viszont „az életre nem szabad nagyon vigyáznunk, különben elveszítjük”. Shakespeare pedig úgy gondolta, hogy a „jobbat keresve gyakran jót veszítünk”. Van benne igazság, mint ahogy abban is, hogy ne a múltba tekintsünk bánkódva, hanem inkább az előttünk lévő dologra koncentráljunk. A mai nehéz időkben arra van szükség, hogy úgy bánjunk másokkal, ahogy szeretnénk, hogy velünk bánjanak.

búcsú

MAGASSÁG ÉS MÉLYSÉG KÖZÖTT

Szőcs Géza (1953–2020)

„…repülnél, ha engedne a föld,
elsüllyednél, ha nem emelne
ezer madár”
(Szőcs Géza: *Bennem, mintha kőgörgeteg*)

November 5-én, késő este jött a hír: meghalt Szőcs Géza. „Meglehetősen bonyolult és körülményes dolog Szőcs Gézáról írni, az általa teremtett világot értelmező szavakkal érzékeltetni, megjeleníteni”, írta róla Zalán Tibor a költő negyedik – első magyarországi – kötete, *A szélnek eresztett bábu* kapcsán 1986-ban. A dolog nehézségét Zalán szerint az adja, hogy „szinte képtelenség szétválasztani az ő esetében alkotót és művet, költőt és versét”. Mert neve mellé sok mindent odaírhatunk: költő, író, drámaíró, esszéista, műfordító, szerkesztő, irodalom- és közösségszervező, lap- és kiadóalapító, az 1970–1980-as években a (román) hatóságok által üldözött, többször letartóztatott és súlyosan bántalmazott ellenzéki, a rendszerváltozás után képviselő, politikus, kulturális államtitkár, miniszterelnöki főtanácsadó. Mégis elég ennyit mondanunk: meghalt Szőcs Géza, aki egyszerre jelentette mindezt, aki ezzel a sokrétegűségével volt ugyanazon emberi, esztétikai, erkölcsi és közösségi értékek hajthatatlan, még a gumibotok árnyékában sem megalkuvó, következetes képviselője, akiből nem lehetne kivonni egyiket sem, mert mindez együtt s egyként volt ő. Mégsem írom most le róla napjaink értelmetlen eufemizmusával, hogy *elment*, mert ez úgysem lenne igaz. Hiszen maga sem akarhatott még menni, mert rengeteg dolga, tennivalója volt… melyek továbbra is itt tartják őt köztünk e földön… e földnek közép-európányi terepén. Sőt, ha valamivel igazán jellemezni szeretnénk, azt mondanánk: ő maga volt Közép-Európa (Marosvásárhelyen született, élt Kolozsváron, Bécsben, Genfben, Budapesten), aki több haza *lakójaként* minden mozdulatával, sorsának minden elemével a „tágabb hazát” (ahogy Fábry Zoltán nevezte): Közép-Európát s magyarságával is a közép-európaiságot, egyfajta, a történelem kohójában formálódott közép-európai szabadságeszményt és értékelvűséget testesítette meg. Emlékszem, annak idején, az 1970–1980-as évek husáki Csehszlovákiájának félhomályában, sötétségében is mekkora erőt adtak jó néhányunknak már első kötete megjelenésétől a testvéri szocialista országok szigorúan [ellen]őrzött határain is átjutó, az irodalmi-szemléleti modernitás jegyében fogant versei. S arra is, milyen figyelemmel kísértük a ceauşescui diktatúra sötétségével szembeszegülő s általa szerkesztett Fellegvárt, Echinoxot, végül Ellenpontokat, no meg a személyét ért hatósági atrocitásokról érkező híreket, miként ő is tisztában volt mindennel, ami Pozsonyban történik…

Természetesen sokaknak lehettek vele vitáik, egy dolgot mégsem lehet elvitatni tőle: bárhova s bármihez nyúlt, minden területen jelentőset alkotott, teremtő nyugtalansága minden területen a legkiválóbbak közé emelte (számos jelentős irodalmi elismerése mellett ezt bizonyítja Kossuth-díja is). Eszményeit – eszményeinket – mindvégig makacs következetességgel képviselő, *küldetéses* ember volt világéletében. Küldetéses, tehát *kérdező* ember, aki kezdettől s minden léthelyzetben a kérdéseit szegezte szembe a világgal. Aki most – kit ellenfelei, az övéitől eltérő eszményekben hívő, nem egy esetben politikai ellenlábasai és kisszerű becsmérlői soha nem tudtak legyőzni – a végzetes kórral szemben mégis alulmaradt. Biztosra veszem azonban, hogy – több haza *halottjaként* – Szőcs Géza megmarad ugyanennek a kérdező embernek a halála után is, mert a kérdések, a kérdéseink ezután is ugyanazok, mint november 5-e előtt voltak. És végletesen összekuszált, évezredes alapértékeivel is szembeforduló, minden elemében átideologizált és sok esetben álságos szólamokat harsogó, végzete felé rohanó világunkban – életműve és életpéldája révén – az ő dolga sem kevesebb…

Tóth László

előretolt helyőrség

Az Előretolt Helyőrség lapcsalád kiadója a **Petőfi Irodalmi Ügynökség Nonprofit Kft.** (1053 Budapest, Károlyi u. 16.) • Kiadásért felelős: **Tihanyi Gabriella Irén ügyvezető** • A felvidéki lap kiadója: **Lilium Aurum Kft.** • Főszerkesztő: **Szentmártoni János** • Felelős szerkesztő: **Hodossy Gyula** • Szerkesztők: **Bese Bernadett, Z. Németh István** • Tiszteletbeli konzulens: **Tóth László** • Szerkesztőségi koordinátor: **Póda Erzsébet** • Korrektor: **Tóth Ozsvald Zsuzsanna** • Tördelőszerkesztő: **Rácz Éva** • Nyomda: **ADC Media Rt.** • Terjeszti a **Magyar7 – Pro Média Alapítvány** • Elérhetőség: **lilium@liliumaurum.sk** • Honlap: **helyorseg.ma**

interjú

A MAGÁNYOS KÖLTŐ

Beszélgetés Balázs F. Attilával

Zalaba Zsuzsa

– Repül és másokat tanít repülni. Ahogy egyik versében írja: „a világ vihart kavar, saját vitorláját dagasztva, hogy ne rostokoljon a történelem kába kikötőiben, nemzedékeket visz új nemzedékek felé, az értelmetlen értelem irányába.” Hogyan lett belőled költő?

– Óvodás koromban igyekeztem megismerni a betűket, izgalmasnak tűnt az a világ, érdeklődve hallgattam a négy évvel idősebb bátyám felolvasását, és türelmetlenül részese akartam lenni a csodának, amely jelek által közvetíti a tudást. Ahogy megtanultam írni, és szavakat kezdtem olvasni, felfigyeltem azok ritmusára, dallamára, és a gyermekversek rímelésére. Olyan gyerkőc voltam, aki szereti kipróbálni magát mindenben, ez nagy kihívás volt, de 14 éves koromban már megjelent első versem a bukaresti *Jóbarát* című gyermeklapban. Később rockegyüttesben basszusgitároztam, táncoltam népi- és modern tánccsoportban, színjátszócsoportban tevékenykedtem, rajzoltam, s az írást sosem hagytam abba. A középiskolában irodalmi kört szerveztem, amelynek rendszeres látogatói lettek a tanáraink is. Aztán az irodalmi lapoktól is pozitív visszajelzések jöttek, és elkezdtek közölni. Sosem voltam termékeny író, amit írtam, az mind megjelent. Az erdélyi irodalomban a tankönyvekben szereplő nagy öregek mellett két nagyon erős nemzedék biztosította az irodalom folytonosságát, ám az én verseimet nem lehetett egyetlen irányzatba se besorolni. Bevallom, ez nem zavart akkor sem, most sem. Első kötetemet Markó Béla szerkesztette meg, a megyei pártbizottság jóváhagyására várva egyik évről a másikra halasztották a Kriterion Kiadó szerkesztői, amit nem kaptak meg. Így miután áttelepedtem az akkori Csehszlovákiába, a pozsonyi Madách Kiadó gondozásában jelent meg kétezres példányszámban, és Madách-nívódíjas lett. Így kezdődött a felvidéki pályafutásom.

– Kiket olvastál akkoriban? Ki volt rád nagy hatással?

– Szilágyi Domokos és a beatköltők tettek rám nagy hatást, olyannyira, hogy az akkoriban népszerű költők versei unalmasnak tűntek a kedvencekhez viszonyítva. Később természetesen nagy hatással volt rám a román költészet is, amelyet fordítani kezdtem.

– Első köteted megjelenését követően hogyan alakult a pályád?

– Gyorsan megjelent első novelláskötetem is, aztán nagy fába vágtam a fejszémet. A Dobos László vezette Madách Könyvkiadó menedzsereként szerzett tapasztalattól felbátorodva megalapítottam a saját kiadómat, amely rövid időn belül felküzdötte magát a felvidéki magyar kiadók élvonalába. Emellett még kiadtuk az akkori fiatal írónemzedék folyóiratát, a *Szőrös Kő*t. Ez a megfeszített munka, miközben sok sikerélménnyel járt, elvonta az energiáimat az írástól. Egy évtized telt el így, már azt hittem, sosem fogok többé írni. Aztán megjelent a *Meztelen lovagok* című második verseskönyvem, és ez újra felébresztette írásvágyamat, ambícióimat. Ezt követően rendszeresen jelentek meg könyveim egyre több nyelven. Ma már 24 nyelven olvashatók írásaim több mint 30 országban. A világ minden részébe kaptam meghívást költészeti fesztiválokra. Ezek az utak, a barátok, idegen kultúrák inspiráltak, témát szolgáltattak, írásra serkentettek. De ahogy addig sem, továbbra sem lettem túl termékeny író. Megelégedtem a 4-5 évente megszülető új kötetekkel.

Knut Odegard norvég költővel

– Olyan költő vagy, aki híresebb, ismertebb a nagyvilágban, mint idehaza. Minek köszönhető a nemzetközi ismertség?

– A világirodalom végtelen tenger, bárki meríthet belőle. Az, hogy valaki ismertté válik nemzetközi téren, sokféle tényező és a véletlen műve is lehet. Egyik román költő, akit fordítottam, hálából javasolt az egyik legjelentősebb latinamerikai költészeti fesztiválra, a nicaraguai Granadába. Egyhetes országos rendezvény, a költőket csoportokban elviszik vidéki városokba, intézményekbe, ahol felolvasnak, dedikálnak, megismertetik velük a helyi pazar népviseleteket, táncokat, népművészetet. Itt volt lehetőségem találkozni kamaszkorom hősével, Ernesto Cardenal bíborossal, akinek költészete és élete nagy hatással volt rám.

Aztán évente 2-3 országba kaptam meghívást, ismerkedtem, barátkoztam, fordítottam, fordítottak, díjakat kaptam. Egy idő után más magyar költőket is javasoltam a fesztiválokra, így aztán a hosszú utazásokon társaim voltak Zalán Tibor, Turczi István, Halmosi Sándor és mások is. Verseink bekerültek antológiákba, köteteink jelentek meg.

BFA, Dante Maffia és Bill Wolak

Ernesto Cardenallal Granadában

– Lassan harmincéves lesz a kiadód, az AB ART. Ejtsünk szót a könyvkiadásról, az irodalomszervezésről, és természetesen a kiadói tervekről is!

– A kiadót Pozsonyban jegyeztettem be. Voltak termékeny évek és hullámvölgyek is, de 28 év alatt közel 900 kiadványt sikerült megjelentetnünk. A legszebb versek sorozatban Csoóri Sándortól, Parti Nagy Lajosig, Orbán János Dénestől Tolnai Ottóig a kortárs magyar költészet nagyjai jelentek meg. A Kenguru Könyvek sorozatban a magyar prózaírók mellett európai írók művei is helyet kaptak a kiváló műfordítóink tolmácsolásában. A Kortárs Költők sorozatban igyekeztünk a magyar mellett ízelítőt adni a világ költészetéből is. Felvidéki képzőművészeket is népszerűsítettünk albumsorozatunkban. A szlovákiai magyar népviseletek gazdag képanyaggal méltán lett az egyik kiadói sikerünk. Folytathatnám, de egy interjú kerete szűk egy komolyabb leltár vázolására. Jelenleg Budapestre költöztettem a kiadót, és Halmosi Sándor barátommal osztozunk jóban-rosszban. Ezúttal nagyobb figyelmet fordítunk a világirodalomra. Kiadványaink kétharmada műfordítás. A *Lyra omnis* sorozatban a világ költészetét mutatjuk be, a *Prosa omnis* sorozatban a prózáját.

– Miközben a kiadó ügyeit intézed, fordítasz, fesztiválokra jársz, találsz időt és kedvet arra, hogy továbbra is megszólaljon benned a verselő ember?

– A könyvhétre időzítette a Hungarovox Kiadó újabb verseskötetemet, amely az utóbbi tíz év legjobb versei mellett tartalmaz újakat is. Kenyában szuahéli nyelven jelent meg könyvem. Olaszországban két könyvem is megjelent idén, egyik Cinzia Demi, a másik Laura Garavaglia fordításában. Készül újabb angol nyelvű kötetem, amely az Egyesült Államokban jelenik meg, újabb román nyelvű kötetem moldáv fővárosban készül, ukrán nyelvű kötetem Kijevben. Szóval írok és publikálok. De a nagy tervemhez, egy nagyregény megírásához még nem tudtam elég erőt és időt gyűjteni. Remélem, rövidesen nekifogok. Ez az év a fordításokról szólt. A vietnami háború költőit fordítottam, Dmitri Csisztiak ukrán, Bill Wolak amerikai, Chrisopher Okemwa kenyai, és Horia Dulvac román költőt. Az időm nagy részét ez a munka kötötte le. Az év hátralévő részében sem fogok unatkozni. Úgy érzem, van még mondanivalóm, van még feladatom.

Mend Ooyo Gombojav, a Mongol Akadémia elnöke

esszé

ELNÖKI ADOMÁNY

Hogya György

Ez évben (2020) volt kilencven éve annak, hogy Masaryk köztársasági elnök szlovenszkói körútja során Losoncon bejelentette: egymillió koronát adományoz a Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság létrehozására, amelyet röviden csak Masaryk Akadémiának neveztek. Ezt az egy millió koronát az elnök a nyolcvanadik születésnapjára kapott húszmilliós ajándékából ajánlotta fel erre a nemes célra.

A szlovenszkói magyar értelmiség nagy része lelkesen dicsérte az elnököt. Akadt ugyan, aki eleinte fanyalgott, mint a kommunista Fábry Zoltán: *„Tekintettel arra, hogy a Masaryk-alapítvány tisztára a polgári-kapitalista osztálykultúra ügye, ahhoz semmi közöm.”* Ám pár évvel később (1950-ben) ő maga is elismerően nyilatkozott erről a tettről: „Igazságtalanok voltunk, türelmetlenek és kegyetlenek, mert Masaryk több volt, mint sommásan a polgári kultúra, és más, mint az agrárszocialisták által kisajátított Masaryk Akadémia ügye. Nagy igyekezetünkben a fürdővízzel együtt kiöntöttük a gyereket: az elherdálhatatlan örökséget, a humánumot.” Ugyancsak fanyalgott a Hlinka-féle *Slovák* című folyóirat újságírója, mondván: *„Masaryk elnök a magyaroknak tudományos és művészeti akadémiát alapít, mely még a szlovákoknak sincs.”*

Ám lényegében, a magyar (értelmiségi) többség elégedetten vette tudomásul, hogy hatalmas lehetőség nyílik a saját kulturális, tudományos és művészeti életünk beindítására, fejlesztésére, kibontakoztatására. A budapestiek közül Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Komlós Aladár és Mohácsi Jenő szólaltak meg. Közülük Móricz Zsigmond egyenesen „fejedelmi ajándéknak” nevezte Masaryk elnök millióját, sőt a köztársaságban tett látogatása után azt írta, hogy Csehszlovákiában „újarcú magyarokat talált: szociálisan és kultúrában európai magyarokat”. Komlós Aladár – a felvidéki, losonci származású író és kritikus – pedig magyar könyvkiadó megteremtését és egy színvonalas irodalmi folyóirat kiadását javasolta. Hivatalosan a Masaryk Akadémia 1931-ben alakult meg.

A közvéleményt az első csalódás akkor érte, amikor a kormány a létesítendő intézményt az uralmon levő két párt – a szociáldemokraták és az agráriusok – magyar exponenseinek a kezére játszotta. A Társaság vezetőségének nagy részét a kinevezési jogával élő kormány kipróbált „aktivistákból” (aktivistáknak nevezték a feltétlenül kormányhű magyar politikusokat és értelmiségieket) válogatta ki, és ezeknek a közreműködésével az egyes osztályokat is ellepték a „tudósokká és írókká előléptetett” kormánypárti újságírók. Ily módon a Társaságtól nem lehetett gyümölcsöző kulturális tevékenységet elvárni.

1930-ban a szlovenszkói magyarság elitje különböző klikkekben tömörült. Ha csak az újságokat, folyóiratokat nézzük, akkor ott volt az *Út*, a kommunisták lapja, maga mögött tudva Fábry Zoltánt, Forbáth Imrét, Szilágyi Andrást, Bányai Pált, Balogh Edgárt és Horváth Ferencet. A *Magyar Újság*ba Győry Dezső, Vozári Dezső, Földes Sándor, Barta Lajos, Kaczér Illés írt. A *Prágai Magyar Hírlap* Mécs László, Sándor Imre, Neubauer Pál, Szvatkó Pál, Szombathy Viktor, Darvas János, Paál Ferenc írásait közölte, de ott volt még a Pest-orientált *Magyar Írás*, amely a kassai Kazinczy Társasággal tartott kapcsolatot, és amelybe Darkó István, Sziklay Ferenc, Rácz Pál, Tichy Kálmán írt, vagy megemlíthető még a Toldy Kör által támogatott *Magyar Minerva*, Jankovics Marcell, Tamás Lajos, Klimits Lajos, Szeredai-Gruber Károly, Pál Miklós, Erdőházy Hugó írásaival.

És a lista még távolról sem teljes, lapjuk volt a nemzeti kisebbségeknek, továbbá példának okáért a pozsonyi *Népújság* is. (Megjegyzem, 1930-ban a csehszlovákiai magyarok létszáma jóval nagyobb volt, mint a későbbi években…)

Voltak tehát íróink, volt irodalmi életünk, sőt az egymilliós adomány által lehetőség nyílt arra is, hogy erősítsük intézményes hátterünket, kritikai életünket. Ezer zsibbadt *vágyból* miért *nem lett* végül *erős akarat*?

A kezdetekben még maga Masaryk is érdeklődött az Akadémia tevékenysége felől, annak első lépéseit az alapító elnök figyelemmel kísérte. Dérer iskolaügyi miniszter jelenlétében 1933. február 16-án a prágai várban fogadta a Társaság elnökségét, és melegen érdeklődött a magyar akadémia tevékenysége iránt: „Érdeklődéssel kísérem az önök munkáját, és örömmel várom, hogy ez a munka kulturális gyarapodást fog jelenteni mind a köztársaságbeli magyar nép fejlődésében, mind államunk haladásában.” Úgy látszik, mégsem ismerte eléggé a magyarokat, mert a Társaság működése során sem a kisebbségi tudományosság, sem az irodalmi és művészeti élet terén nem mutatott fel érdemleges eredményeket.

A két világháború közötti korszak legnagyobb szlovákiai magyar költője, Győry Dezső teljes joggal nevezi „ki nem használt lehetőségek tárházának” a Masaryk Akadémiát. „Sajnos, az intézmény irodalmi osztálya nem vált összefogó és politikai érdekeken túlmenő központtá, hanem a volt emigránsok maradványainak vezetése alatt a gutgesinnt írók szinekurájává lett.” Írta 1935-ben Szvatkó Pál.

A Társaság életére kedvezőtlenül hatott Masaryk lemondása elnöki tisztéről 1935. december 14-én. A Masaryk-kultusz ugyan tovább élt a Társaság életében, de ez önmagában nem bizonyult elégségesnek ahhoz, hogy a székház falai között kibontakozhasson a kisebbségi magyarság tudományos élete. A Csehszlovák Köztársaság első elnökének nagylelkű adománya csak lehetőséget nyújtott ehhez. Az Akadémia működésének szerény eredményei eltörpülnek e lehetőségek mellett, amelyekkel a vezetőség kicsinyes politikai megosztottság és személyi torzsalkodás miatt nem tudott élni. Ünnepelni kellene volt köztársasági elnökünk 1930-beli nemes tettét, ám sajnálatos, hogy a kezdeményezés értelmiségünk telhetetlenségébe és tehetetlenségébe fulladt bele. Igen. Vannak szomorú lapokkal teleírt oldalai is a történelmünknek.

Igaz, hogy ma már nem népszerűek Platón gondolatai, de felidézni néhányat nem árthat. Adeimantoszok és Glaukonok minden korban akadnak, miként a nyitottság és jóindulat sem vesztek ki. Nekik szól tehát Platón, amikor idősekre bízná az ország, egy közösség vezetését. Olyan emberekre, akiket a közösség maga tett próbára; ellenállnak-e bármiféle csábításnak, s lelkük fényét felfelé irányítva a jót példaképp használják, s életük hátralévő részében az államot, polgártársaikat és önmagukat gondozzák. Lehet, hogy idealistának tűnnek ezek a gondolatok, de ha végignézem a huszadik század harmincas évei értelmiségének listáját, elégedetten kell megállapítanom, hogy nem kell szégyenkeznünk. És még egy apróság: Platónnak még arra is kiterjedt a figyelme, amire mostanában is csak nehezen és kevesek figyelnek: a nők is ugyanannyira jogosultak az állam vezetésére, mint a férfiak.

Tégy, amit akarsz

a Grendel-akta

SZEMPONTOK ÉS ADALÉKOK A KÉSZÜLŐDÉS ÉS A FELKÉSZÜLÉS ÉVEIHEZ

Tóth László sorozata III/3.

Grendel Lajos novellái és recenziói, irodalomkritikai megnyilatkozásai is tulajdonképpen az 1970-es évek derekától kezdtek megszaporodni, azaz, úgy is mondhatnánk, íróilag ekkorra kezdett beérni. Amihez kedvezően alakultak életkörülményei is – elvégezte a pozsonyi Komenský Egyetem magyar–angol szakát, s 1973-tól mint a Madách Könyvkiadó szerkesztője, a munkahelyén is kizárólag az irodalomra összpontosíthatott, letöltötte sorkatonai szolgálatát, családot alapított stb. Írónk, későbbi interjúiban – kitérve ezekre az esztendőkre is – Kafka, Musil, Bulgakov és a különösen sokszor hivatkozott Faulkner mellett főleg a francia Jean-Paul Sartre-t és Alain Robe-Grillet-t, továbbá az argentin Julio Cortázart, a cseh Bohumil Hrabalt, valamint Mészöly Miklóst említi legfontosabb értékigazodási pontjai, mintái között, akikhez még Mándy Ivánt is mindenképpen hozzá kellene tennünk. Emellett, még pályája legelején, Fülöp Antal kapcsán felidézte az Isaac Babel-i „tömörségű" novellamintát, de 1974-es új kiadása kapcsán fellelkesülten beszélt Krúdy *Mit látott Vak Béla szerelemben és bánatban* című, befejezetlenül maradt regénykísérletéről is, melyben az író „álom és valóság egybemosását tekintve […] a belső látás képzettársításait" oly mértékben szabadította föl, ahogy azt majd néhány évvel később a szürrealisták tették (lásd Grendel 2010-es irodalomtörténetének megállapításait). Ekkori, elszórtan megjelent elbeszéléseit, recenzióit, kritikáit újraolvasva hatástörténeti, illetve prózapoétikai szempontból egyaránt tanulságos látni, hogyan alakul ki, illetve fogalmazódik meg Grendel novellaeszménye, sajátos prózakép(let)e, egyre körülhatároltabb epikusi látásmódja és világa. Hiszen például amit az argentin Julio Cortázar *Nagyítás*áról írt 1979-ben, ti. hogy „becsalogatja olvasóit egy hétköznapinak látszó történet útvesztőibe, s aztán belelöki valami iszonyú verembe, ahonnan történeteinek mintegy a röntgenképét is látni lehet, a történetek igazi szerkezetét, a létezés kínzó és föloldhatatlan paradoxonait, amelyek ott lappanganak legköznapibb, legjelentéktelenebb cselekedeteink mélyén", azt tulajdonképpen bármelyik későbbi értelmezője is megfogalmazhatta volna az ő, főleg az első novellaskötete, az 1979-es *Hűtlenek* utáni prózájáról is.

Szőke József négykötetes bibliográfiája szerint Grendelnek, 1971 és 1980 között tizennégy elbeszélése jelent meg, illetve 1978 októberétől már a készülő *Éleslövészet*ből is közreadott három részletet (közülük a legelsőt még összefüggő elbeszélésként, mely tulajdonképpen a majdani nagy sikerű regény „Első leszámolása" 9–19. fejezeteinek az első, ám sok helyütt már végleges érvényű fogalmazványa). Melyeken kívül az értekező prózai és publicisztikai műfajokban is napvilágot látott tizenhat kisebb-nagyobb írása. Köztük három vitacikk és hét könyvrecenzió a csehszlovákiai magyar irodalom, történelem, oktatás tárgykörében, valamint három további könyvajánló (Mihail Bahtyin válogatott tanulmányairól, az említett Cortázar-válogatásáról és Gion Nándor *Virágos katona* és *Rózsaméz* című regényeiről), s végül egy Örkény István-nekrológ és egy kis jegyzet az író-olvasó találkozókról. Lehet, utólagos *beleolvasás*, de némi jelentéssel talán mégis bír, hogy Grendel elméleti-kritikai reflexiói sorát a 20. századi modern irodalomtudomány kikerülhetetlen alakja, az orosz-szovjet Mihail Bahtyin prózaelméleti tanulmányainak *A szó esztétikája* című kötetével kezdi, melyet az évtized végén az Örkény István halálára, illetve Mészöly Miklós 60. születésnapjára fogalmazott megemlékezése zár (ez utóbbi írásának megjelenése már átcsúszott 1981-re). A Bahtyin-kötetről szóló – tanulmányigényű – recenziójának lényeges eleme, hogy Grendel először talán itt tesz hitet az ún. „monologikus", hagyományos szemléletű, az írót a mindenható beszélői pozícióban tartó epikaképlet helyett a hangsúlyokat magára a szövegre és a mű autonóm belső világára helyező, Dosztojevszkij epikája nyomán elemzett *polifón* prózamodell, illetve már a 16. századi Rabelais prózájában is érvényesülő *groteszk* mellett, melyek – második kötetétől, az *Éleslövészet*től kezdve – művei és szemlélete sarokköveinek, legfőbb szervező elemeinek számítanak. Ugyanezekkel kapcsoltban figyelemreméltó, hogy Örkényben, akit a magyar színház és színműírás „korszakos jelentőségű megújítójának" tekintett, elsősorban azt a prózaírót búcsúztatta, akinek tolla alatt „az anekdotikus típusú magyar novella" *kimúlt*, az „örkényi szemlélet által átértelmeződve szüntetve meg magát". De hasonlóképpen az anekdotikus prózahagyományon túllépő írót emelte ki Mészöly-köszöntőjében is, akinek novellái, regényei kapcsán „a mű igazságát" tartotta fontosnak kiemelni, amely ugyan „nem esztétikai értékkategória, ám feltétele az esztétikai érték létrehozásának", hiszen „ha a mondanivaló hamis és pudvás, nincs az a virtuóz formabűvészkedés, amellyel a hamisítás, a mellébeszélés elkerülhető lenne". A „többszörös kisebbrendűségi érzéssel megvert és megosztott" szlovákiai magyar irodalom számára pedig mindenekelőtt azért vélte megkerülhetetlennek Mészöly példáját, mert „mai prózairodalmunkban hagyomány és újítás összefüggéseit, annak egészen bonyolult dilemmarendszerét" alighanem ő gondolta át a legkövetkezetesebben, s emelte műveiben „esztétikai és filozófiai rangra".

Mindez példát szolgáltat arra is, hogy a szlovákiai magyar írók számára addig nagy általánosságban *viszonyítási* pontként (is) szolgáló „csehszlovákiai magyar irodalom" Grendelnél – és nemzedéke több alkotójánál – hogyan válik egyszersmind *elrugaszkodásuk* terepévé is (amire azért a korábban fellépők közt is akadt egy-egy példa). Így például míg Dobos László *Egy szál ingben* című regényének a „nemzetiségi önismeretet tágító" jelentőségét emelte ki, felróva neki, hogy „nem teremt távolságot önmaga és a regény krónikása között" és hiányolva látásmódjából az iróniát, Duba Gyula *Ívnak a csukák*-jában azt a „korszerű és jó" epikát dicséri, mely ugyan „fikcióba oltott szociográfiaként" is olvasható, ám amelyben „a szándék nem öli meg a művet", s amely segíthet a csehszlovákiai magyar irodalom „felnőtté", „nagykorúvá válásában". Más indíttatású próza viszont szerinte Kovács Magdáé, akinek a „lét kihívásaival viaskodó" hősei „nem a társadalomban, hanem a létben otthontalanok", akik épp ezzel az „ontológiai gyökerű" otthontalanságukkal hoztak újat a csehszlovákiai magyar (kis)epikába. Ugyanakkor az is világos számára, amit Grendel ugyancsak erényeként ismer el, hogy az eleve adott formák helyett „minden tartalom maga vajúdja ki egyedi formáját", azaz Kovács írásaiban „a tartalom egyszerre születik meg a formával". Mindezek tudatosításában Grendel – akinek kritikafelfogása, kritikakoncepciója az évtized végére kristályosodik ki – nagy szerepet tulajdonított a csehszlovákiai magyar irodalomkritika minőségszervező szerepének. Így például, miután ízekre szedte Mészáros László kritikakötetét, a *Nyitott tétel*t, Zalabai Zsigmond *Mérlegpróba* című tanulmánykötetét tette mérlegre kevésbé ismert és hivatkozott dolgozatában – írása fölé a maga számára is jelentéses *Küzdelem az elméletért* címet írva –, melyben már világos és végérvényes képet adott olvasásstratégiájáról, az irodalmi művel és olvasásával szembeni elvárásairól, irodalom-felfogásáról. 1979-ben pedig – a Gion-regényekről szólva – már konkrétan is megfogalmazta „az izolációból való kitörés csakis az egyetemes felé képzelhető el" tételét. Amely az ugyanekkor írt első nagy(obb) összefoglalójának, az azóta is sokat hivatkozott és mindvégig a grendeli irodalomkép, irodalom-felfogás egyik alapszövegének tekintett *Elszigeteltség vagy egyetemesség?*-nek is a kiindulópontja lett. S ezzel – a *Hűtlenek*kel együtt – egyben új fejezet is nyílott a pályáján.

(Folytatjuk)

Megint jönnek

interjú

LOVAGOK, ZOMBIK ÉS FORGATÓKÖNYV

Beszélgetés Bíró Szabolccsal

Bese Bernadett

Bíró Szabolcs dunaszerdahelyi íróval, hagyományőrzővel beszélgettem székirodalomról, az új kötetéről, a *Lázár evangéliumá*ról, és egy készülő ifjúsági kalandfilmről.

– Pályád kezdetén Francis W. Scott álnéven kezdtél publikálni. Mikor volt az a pont, hogy innentől kezdve már a saját neveden fogod megjelentetni az új köteteidet?

– Sokat változtam az idő alatt. Durva belegondolni, hogy az csak három év volt, mert sok minden történt velem, öt könyvem megjelent. Nagyon sok tapasztalatot szereztem. Akkoriban olvastam Umberto Eco *A rózsa neve* című könyvét. Az volt az első olyan könyv, ami cafatokra robbantotta az agyamat, és másik agyat rakott össze a darabokból. Onnantól kezdve az írásra, az olvasásra, a kultúrára és a történelemre teljesen máshogy kezdtem tekinteni. Egyrészt tudtam, hogy attól kezdve teljesen más dolgokat akarok írni, és azt is, hogy már a saját nevemen. Sokkal jobban szerettem volna közelíteni az európai, majd a magyar kultúrához és történelemhez, ez az Anjouk-sorozattal meg is valósult.

– A székirodalom kifejezés mára már egy brand. Miért döntöttél úgy, hogy ezt fogod használni?

– Ez eleinte egy vicc volt. Amikor először fordult elő, hogy nem én fizettem egy könyv megjelenésért, hanem még honoráriumot is kaptam, meghívtam a barátaimat egy vacsorára. Ott aztán szóba került, mi mindent szeretnék alkotni a következő száz évben, és valaki erre megkérdezte: mégis milyen műfajban? Ekkor erre még nem volt válaszom, és Szabó Laci barátom, az akkori Csak Van zenekar basszusgitárosa kiabálta be, hogy „a Szabi székirodalmat ír!" Aztán amikor bejött a facebook, és létrehoztam az oldalamat, annak valami más elnevezést szerettem volna, mint hogy „xy-író": így lett belőle Bíró Szabolcs – székirodalom. Még ekkor is csak egy poén volt ez. Viszont aztán már eljött az a pont, hogy el kellett dönteni, csak hülyéskedünk-e ezzel vagy sem – mert ha nem, akkor erre kell felhúzni mindent. Akkor úgy döntöttem, hogy ezt elkezdem terjeszteni. Ez lett a műfajom, interjúkban is használni kezdtem, a vlogom címében is megjelent. De még a mai napig is sokan azt hiszik, hogy ez elütés, nyomdahiba.

– Idén jelent meg a *Lázár evangéliuma* című köteted, történelmi horror-fantasy, ami egy új irány a korábbiakhoz képest. Mennyire volt nagy a váltás az *Anjouk*hoz képest?

– Nem nagy váltás, mert ez is a XIV. században játszódik, akárcsak az eddigi hét történelmi regényem. Néha szeretek mást is kipróbálni. Régóta írom az *Anjouk*at, és még nagyon sokáig fogom is. Tizenöt kötetes sorozat lesz, amit háromkötetenként fel lehet szabdalni. Azt találtam ki, hogy ha megírok három *Anjouk*-regényt, utána mindig valami más következzen. Amikor az olvasók 2017-ben a negyedik részt várták, akkor jelent meg az *Elveszett csillagok* című ifjúsági kalandregényem és egy mesekönyvem, most pedig, a hatodik *Anjouk*-kötet után a *Lázár evangéliuma*, hogy legyen valami meglepő, ami nekem is kihívás, és amivel akár íróként is fejlődhetek.

– Honnan jött az ötlet a könyvhöz?

– A horror műfaja és Stephen King nálam nem egy kamaszkori szerelem, mint nagyon sok kortársamnál, számomra felnőttkori felfedezés, az elmúlt 3-4 évben szerettem bele ebbe a műfajba. Megmozgatott, hátha én is tudnék írni ilyesmit. Szerintem az írásban az a két legnehezebb feladat, hogy az író megnevettesse vagy megijessze az olvasót. A másik, ami évek óta bennem volt, hogy mindenféle zombis sorozatokban, filmekben megmutatják, a különböző társadalmi rétegek hogyan szállnak szembe a zombikkal. Láthattunk gamert, primadonnát, értelmiségit, texasi „yeehaw"-t, de sehol sem találkoztam középkori nehézpáncélzatú hagyományőrzővel. Értem én, hogy ez egy szubkultúra, de tényleg ott van az egész világon. Pedig mekkora lenne már, hogy egy ilyen szereplő felveszi a teljes testpáncélt, ami képes ténylegesen védeni, és akkor ki lehet köszörülni azokat a fegyvereket is! Amikor tavaly erről beszélgettünk az egyik barátommal, jött a szikra, hogy megfordítom a szituációt, és a zombikat viszem vissza 650 évvel az időben. Onnantól kezdve nem volt megállás. Az 1347-es nagy pestisjárvány adta magát, de akkor legyen már „Lázár-pestis". Hét hónapig tartott az agyalás, a jegyzetelés, míg az összes mozaikkocka összeállt, és onnantól már csak másfél hónap volt a regény tényleges megírása. Abszolút szerelemmunka volt.

– Tervezel még ebben a műfajban dolgozni, vagy folytatni a *Lázár evangéliumá*t?

– Ezt most nem tudom megmondani, nem zárom ki a lehetőséget. Bennem van, hogy ebből lehetne trilógiát írni, viszont csak azért nem szeretném folytatni, hogy meglegyen. Szándékosan hagytam nyitott véget, ez nem esti mese, aminek a végére minden a helyére kerül és jóra fordul. Élveztem az írást, szívesen írnék még ilyet, de csak akkor, ha jön annyi ötlet, és úgy látom, hogy van egy egész könyvre való potenciál és teli tudom rakni olyanokkal, amik miatt érdekes lesz. De csak azért, hogy elmeséljem ugyanezt pepitában, meg visszahozzam a szerethető karaktereket, nem fogok folytatást írni. Ugyanakkor van egy csomó ötletem, ami behelyezhető a tizennegyedik századba, akár az ifjúsági kategóriába, amiből mindig tudok válogatni, ha megjelenik a következő három *Anjouk*-kötet.

– Min dolgozol most?

– Az *Anjouk* hetedik részén, és még mindig a jegyzetelési fázisban vagyok. A hetedik rész egy korszakváltás a korszakon belül. Rögtön az elején meghal Anjou Károly, akivel tizenkét éve foglalkozom, és azzal, hogy trónra kerül a fia, rengeteg minden történik, és több új karaktert kell behozni. Az már hivatalos, hogy 2021 szeptemberében fog megjelenni. Az *Elveszett csillagok* forgatókönyvét is írom Nyitrai Márton rendezővel, ami a Nemzeti Filmintézetnél kapott támogatást. Most történik az első körös forgatókönyv-fejlesztés. Amint elkészülök vele, már nekiállhatok az Anjouk hetedik részének, de addig még sokat kell jegyzetelni, vázlatozni. Három-négy szálon fut a történet, rengeteg új karakterrel, és körülbelül három évet fognak felölelni az események.

– Megtudhatunk egy-két részletet az *Elveszett csillagok* filmről is?

– Sokszereplős, nagy költségvetésű családi mozifilm lesz. Sajnos a koronavírus-járvány miatt még nincs konkrét elképzelés, mikorra készül el. Februárig kell leadni a forgatókönyvet, szerintem hamarabb meglesz. Ha ilyen gyorsan haladunk, és megkapjuk rá a gyártási támogatást, akár már jövő nyáron is forgathatják. Ilyen nagy teher még nem ült a vállamon, hiszen ha ez összejön, nagyon sok embernek ad munkát, nagy összegek forognak kockán. Nekem egyelőre arra kell figyelnem, hogy a történet jól sikerüljön. Ilyen műfajú, nagy költségvetésű ifjúsági kalandfilm nem volt a magyar mozikban már vagy negyven éve. Úgyhogy ez most egy arra irányuló próbálkozás, hogy felélesszük ezt a műfajt.

vers

Louise Glück

Külföldi látogatók

1
Valamikor azután, hogy beléptem
az élet azon korszakába,
amelyikre az emberek oly szívesen utalnak mások esetében,
de nem a sajátjukéban, az éjszaka kellős közepén
megszólalt a telefon. Csengett megállás nélkül,
mintha a világnak szüksége lenne rám,
pedig épp az ellenkezője volt igaz.

Feküdtem az ágyban, próbáltam kielemezni
a csengetést. Benne volt anyám állhatatossága és apám
kínos zavara.

Mikor felvettem a kagylót, a vonal süket volt.
Vagy a telefon működött, és a hívó volt holt?
Vagy nem a telefon volt, hanem az ajtócsengő?

2
Anyám és apám állt a fagyos
folyosón. Anyám bámult rám,
a lányára, női sorstársára.
Nem gondolsz ránk soha, mondta rosszallóan.

Olvassuk a könyveidet, amikor eljutnak az égbe,
meg sem említesz már minket, még a nővéredet sem.
S rámutatott halott nővéremre, számomra egy vadidegenre,
akit bebugyolálva szorosan ölelt magához.

Nélkülünk te sem lennél, mondta.
S ha nem lenne nővéred – az ő lelke él benned.
Azzal felszívódtak, mint a mormon hittérítők.

3
Az utca újra fehér volt,
a bokrokat nehéz hótakaró fedte,
és a fákra szikrázó jég fagyott.

A sötétben vártam, hogy vége legyen ennek a történetnek.
Úgy tűnt, ez volt életem leghosszabb éjszakája,
hosszabb annál az éjszakánál, amikor megszülettem.

Egész életemben mindvégig rólatok írok, mondtam hangosan.
Valahányszor azt mondom „én”, ezzel hozzátok fordulok.

4
Kint az utca csendes volt.
A telefonkagyló oldalára fordult az összegubancolódott
lepedők közt,
nyűgös búgása órákkal ezelőtt alábbhagyott.

Úgy hagytam, ahogy volt;
hosszú zsinórja a bútor alatt tekeredett.

Figyeltem, hogy hull a hó,
nem lett sejtelmesebb a környék,
csak minden nagyobbnak tűnt, mint a
valóságban.

Ki hívna az éjszaka kellős közepén?
Az aggodalom hív, a kétségbeesés.
Az öröm úgy alszik, mint egy kisgyermek.

Végh Zsoldos Péter fordítása

Louise Glück (1943) magyar származású amerikai költő, esszéíró, a Yale Egyetem tanára, tizenkét verseskötet és két tanulmánykötet szerzője. Az idén őt díjazták az irodalmi Nobel-díjjal *„összetéveszthetetlen költői hangjáért, amely zord szépségével egyetemessé teszi az egyéni létezést”.*

vers

Ryszard Krynicki

Csöndet

Halkabban, pszt, te szú,

a cenzor
a szólásszabadságról ír.

Ne akarj értünk meghalni

Ne akarj értünk meghalni,
ne akarj értünk élni:

élj velünk.

És akkor

És akkor mi van, ha igazunk volt,

nekünk, jégkorszak előtti
szitakötőknek?

A világ...

A világ az enyhébb
fogyatékosságokat kedveli:
a hitetlenséget,
a lelketlenséget,
a szív hiányát.

Zsille Gábor fordításai

Ryszard Krynicki (1943) lengyel költő, műfordító, szerkesztő. Krakkóban él, egyetemi tanulmányait a Poznańi Egyetemen végezte. A hetvenes évek elején a *Student* (Diák) című folyóirat szerkesztője volt, illetve könyvtárosként dolgozott. Önálló verseskötettel 1968-ban debütált: az úgynevezett 68-as nemzedék, másképpen az Új Hullám alkotója. Költői munkássága hét kötet, műfordítóként Georg Trakl, Paul Celan és Nelly Sachs verseit ültette át lengyelre. A rendszerváltást követően megalapította az A5 Kiadót, amely hazájában az egyik legrangosabb irodalmi nyilvánosság. Magyar nyelvű önálló könyve még nincs – tíz verse olvasható Zsille Gábor *Szokás szerint másképp* című lengyel antológiájában, a *Spanyolnátha* online folyóirat honlapján, hat versét pedig az *Opus* ez évi 3. száma közölte. *(A fordító)*

November 16-án lesz 80 éves Zirig Árpád pedagógus, költő. Ebből az alkalomból köszöntjük őt egy versével a készülő kötetéből. A költőnek eddig kilenc kötete jelent meg, és számos helyen publikált. Díjai: J. A. Komensky kitüntetés (1990), A magyar oktatás újraindítása emlékérem, Vár-díj (2011), Dunaszerdahely Város Pro Urbe Díja (2011)

Zirig Árpád

A világ végéről

A világ végéről érkező szelek
a delelő nap fémes sugaraiban
fönnakadnak.
A csodát éld meg, a fényt
rejtsd el az érkező tél elől,
csak magadnak.
Belsődben hivalkodás nélkül
őrizd, büszkén, mintha saját
fényed lenne.
Selymes arcodon hordozd úgy,
hogy fénylő mosolyod tőle
tüzesedne.

Ne szólj, mint amikor szavaidban,
jégcsapos mondataidban
a bánat lakik,
fájdalmad ne lássa senki,
titokban rejtsd el mélyen egészen
a végső napig.

Belső tér I.

novella

AZ ILLUZIONISTA

Csáky Pál

Gimnazista voltam, amikor ellátogatott hozzánk egy illuzionista. Igazi hús-vér bűvész, egy piros arcú, kövérkés, állandóan mosolygó, alacsony emberke, akit egy sovány, légies, fiatal lány kísért.

– Az asszisztensem – mutatta be őt büszkén mindenkinek, aki csak leállt velük egy pár szóra, s a kislány ilyenkor szemérmesen lehajtotta a fejét.

Néhányan azt rebesgették, hogy a nevelt lánya, azért ragaszkodik úgy hozzá. Az édes gyermeke nem lehet, fejtegették, hiszen egyáltalán nem hasonlít rá. Az a genetika megcsúfolása lenne, hiszen köztudott, hogy minden gyerek hasonlít valamennyire a szüleire. Csakis a nevelt lányáról lehet szó tehát, vagy valamilyen más rokongyerekről. Mert valóban úgy volt: a lány teljességgel az ellentéte volt a harsány, az élet örömeit láthatóan habzsoló, a dinamikától szinte kicsattanó emberkének.

– Holnap az első óra elmarad, helyette az illuzionista úr műsorát nézitek meg – mondta az osztályfőnökünk. – Mindenki hozzon magával öt koronát, belépődíj gyanánt – tette még hozzá, s nekünk azonnal átfutott az agyunkon, hogy háromszáz diákkal számítva az öt korona kitesz ezerötszáz koronát is, ami igen csinos summa.

– Amiből biztosan kap majd az igazgató úr is egy kis baksist, mivel megengedte a bemutató megtartását – tette hozzá Tibor barátom. Ezen mindannyian elcsodálkoztunk, nekünk eszünkbe sem jutott volna, hogy egy előadásnak ilyen összefüggései is lehetnek. Tibor azonban jobban értesültnek tűnt nálunk, s bár néha csóváltuk a fejünket egynémely kijelentése hallatán, a titokzatosság valahogy hozzátartozott a lényéhez.

Másnap reggel már hordtuk is le a székeket a jókora terembe. Pár perccel nyolc után elkezdődött az előadás. A bűvész úr annak rendje és módja szerint valódi fekete palástban és éjfekete cilinderben jelent meg előttünk, bemutatott néhány trükköt, pár közülük egészen ügyesnek tűnt. Jól szórakoztunk a dolgon, annál is inkább, mert érdekesebb foglalatosságnak találtuk az ilyesmit, mint a matematikát.

A kislány pedig kimondottan vonzó volt légies, finom ruhácskájában. Lehetett úgy tizenöttizenhat éves, alig pár hónappal fiatalabb nálunk, a mozdulatai kétségkívül kecsesek voltak, s az ügyessége is magával ragadó. Azonnal meg is állapítottuk, hogy a mostohaapja bizonyára korán kezdhette a felkészítését, hogy ilyen finomra tudta csiszolni a stílusát. Ám az mindvégig zavart bennünket, hogy a lány arcán az érzelem egyetlen apró megnyilvánulását sem fedezhettük fel – annak ellenére, hogy az első sorban ültünk, s az események szinte az arcunk előtt peregtek.

– Ez egy zsarnok lehet, ez a pasas – súgta felénk a második sorból Tibor, aki a jelek szerint ugyanerre gondolhatott. S lélekben egyszeriben egy elszánt partizánosztaggá váltunk, amely legszentebb céljának a szegény lány zsarnokság alóli felszabadítását tűzte ki célul maga elé.

A lehetőség nem váratott magára sokáig. Jó húsz percnyi zsonglőrködés után az illuzionista úr bejelentette, hogy elérkeztünk az előadás fénypontjához, amikor is ő meghipnotizál néhányunkat. Több se kellett nekünk: az előző nap délutánján ugyanis hatalmas vitába keveredtünk Sándorral, az osztály egyik eminens diákjával, aki arról volt híres, hogy mindent elhitt, amit a tanárok mondtak neki. Az egyedüli volt közülünk, aki még Darwin elméletéről is azt mondta, hogy ő bizony azt elhiszi úgy, ahogy magyarázták nekünk. Mi viszont komolyan ellenkeztünk vele, inkább a plébános úr véleményét osztottuk, amely szerint ki látott már olyat, hogy a vadgalambnak ne vadgalamb legyen a gyermeke, a lónak kiscsikó, a tehénnek meg borjú. Majomtól sem származhat tehát ember, nyilatkoztatta ki vaslogikával a plébános úr az ítéletét, s ez bizony nagyon logikusnak tűnt számunkra. Rá is ragadt Sándorra a Majdor csúfnév, amely kifejezést a majom és a Sándor nevek összevonásából zseniáliskodtuk össze. S bizony az előző nap délutánján is kis híján verekedésbe torkollott ama vitánk, amit épp Majdor hívott elő azzal az állításával, hogy náluk, a faluban, az elmúlt vasárnap délutánján az illuzionista úr képes volt meghallucináltatni még a helyi harangozót is.

– Bizonyára a nevelt lányát is hipnotizálja – zárta le vitánkat komoly arccal Feri, aki az egyedüli volt közülünk, aki olvasott okkult tudományokkal foglalkozó könyveket is. – Azért követheti mindenüvé őt, olyan odaadással az a szegény lány.

Tovább nem is merenghettünk efölött, mert felharsant a bűvész úr komoly decibelekben mérhető hangja. Öt önkéntes jelentkezőt kért. Mondanom sem kell, azonnal felpattantunk mind, a tegnapi vita résztvevői. Konkurencia is lett volna, persze, de azokat gyorsan visszatoltuk a székükre. Így tehát mi öten álltunk ki a saját diáktársainkból összeállt publikum elé, én magam szinte kiugrottam a bőrömből izgalmamban, hogy most végre a saját bőrömön fogom megtapasztalni a hipnotizálás hatásait.

A bűvész úr azonban profi volt, biztosra ment. Először is mindannyiunkat letesztelt. Kihívta közülünk az elsőt az emelvény szélére, közel a közönséghez, s már mondta is neki hangosan, hogy mindenki értse:

– Úgy érzed, hogy óriási teher nehezedik a jobb oldaladra, és húz téged, majdnem elesel!

Nagy megdöbbenésemre azt láttam, hogy Tibor egész teste elmozdul jobbra, ám az illuzionista úr egy teátrális gesztussal visszanyomja őt egyensúlyi állapotába. S újból mondja:

– Most azt érzed, hogy balra szorít téged a hatalmas teher! – S Tibor már mozdul is balra, lehunyt szemmel, ahogy a bűvész úr kommendálta.

Nem hittem a szememnek, nem értettem, mi történik. Tibor nagy hangjára gondoltam, amellyel tegnap még erőteljesen megkérdőjelezte a bűvész mágikus erejét – s most íme, ő a nagy példa: mint egy robot, engedelmeskedik. Feri, a következő delikvens ugyanúgy szerepelt, bár ő kevésbé lengett ki, a mozdulatai is darabosabbak voltak.

Én negyedikként kerültem sorra, és megfogadtam, minden erőmmel azon leszek, hogy az illuzionista úr engem bizony meg ne hipnotizáljon. A bűvész úr kilendített a színpad elejére, s ahogy épp befejeztem a néhány lépést, már hallottam is összeszorított fogai közül a csendes, sziszegő hangot:

– Most azt tegye, amit mondok magának. Megértette?

Értetlenül nézhettem rá, mert suttogva megismételte: – Azt tegye, amit mondok, hallja?

Hirtelen nem volt világos számomra, mi történik, de máris hallottam a recsegő parancsot:

– Most hunyja le a szemét!

Lehunytam, de csak félig, és a szempilláim közül éberen próbáltam megfigyelni, mi történik körülöttem. Hallottam a mondatot:

– Most óriási súly nehezedik a bal oldalára – és teátrálisan megfogta a fejem elöl, és tolta erősen a bal oldalra. Én, semmi súlyt nem érezvén, ellenálltam.

– Bal oldalra! – szinte ordította, majd szembeállt velem, a közönségnek háttal, s a foga közül szűrte a szót: – Balra dőlsz, te fajankó, nem érted?

– Nem érzek semmit – súgtam neki. – Nincs itt semmiféle teher, nem érzem… – mondtam volna, de ő már a jobb oldali mondatnál tartott.

– Most a jobb oldalára nehezedik a súly – szinte harsogta, s erőlködve lökdöste a fejem, én pedig ellenálltam, felágaskodott bennem a lázadó tinédzser.

– Nem érzek semmit – súgtam neki megint. Erre ő hátralökött, s a közönség felé fordult:

– Ez nagyon fáradt, használhatatlan. Jöjjön a következő! – kiáltotta harsányan, erőltetett, mesterséges kacajjal, és láttam, ahogy Sándor azonnal ott terem, majd szolgalelkűen dől el balra, jobbra, s most, hogy tudom már, mire kell figyelni, egészen ide hallottam a számára is elmondott instrukciókat: – Azt tegye, amit mondok magának, megértette!?

És láttam, amint eldőlnek a parancs szerint először jobbra, majd balra, előre és hátra, azután csak ketten maradtak a színpadon, a két leginkább együttműködő, akik csúsztak tovább a hazug engedelmesség lejtőjén, tovább és tovább…

…és hallották a parancsot, hogy maga most egy kakas, kakasként, peckesen lépked – és elámultam, amikor láttam, hogy Tibor tényleg peckesen kakaskodik a színen, a karjaival csapkod, mintha szárnyai lennének, még kukorékol is egy nagyot… És Sándor is, ugyanúgy…

Alig vártam, hogy szünet legyen, hogy végre megbeszélhessük a dolgot, hogy megkérdezzem tőlük, tényleg hipnotizálta-e őket az öregúr, vagy csak egy nagy szemfényvesztés volt, amihez hozzájárultak. S amikor ott voltunk végre együtt, öten az osztály sarkában, s már szinte vérig ható éllel kértem számon rajtuk a történteket, Sándor elismerte, hogy ő bizony semmit nem érzett, de követte a bűvész utasításait, mert az egész szerinte egy jó buli volt, s ő nem akart annak elrontója lenni. Tibor azt mondta, hogy ő azért érzett valamit

Angyali ábrázat

a jobb-bal oldali súlyokból, de hozzátette, hogy képtelen volt a bűvészre koncentrálni, mert ott állt mellette közvetlenül a fiatal lány, aki súgva megismételte, amit a bűvész mondott, és hát ki ne engedelmeskedne egy ilyen ártatlan teremtésnek?

– De hiszen ti becsaptátok az embereket! – kiáltottam rájuk igazi dühvel.

– Ugyan már – mondta Tibor –, higgadj le, játék volt az egész. Nem veszed észre, hogy erről szólt a dolog, egy jó buliról? Ugye, srácok?

– De ti segítettetek neki hazudni! – mondtam izgatottan. – Félrevezettétek az embereket, nem értitek?

– Ugyan már – legyintett Sándor is. – Mindenki azért jött oda, mert ezt akarta. Ki akartak kapcsolódni, jól akarták érezni magukat. Ez az élet rendje, mi rossz van ebben?

– De hiszen tegnap…

– Ugyan, menjünk a büfébe – zárta le a vitát Péter, aki eddig csak hallgatott. – Iszonyatosan szomjas vagyok…

Majd hozzám fordult:

– Ez az élet, nem fogod fel? Majd hozzászoksz!

múltidéző

STELCZER ENDRE 57 VERSE HÓFEHÉR KÖNTÖSBEN

Juhász Dósa János

„Meglátod, ezen a falon leszek én freskó” – mondta barátnőjének, Mayer Juditnak pár nappal a front megérkezte előtt. 22 éves volt, komor, s bár már látszott a háború vége, nem igazán tervezgetett, mint a kortársai. Volt már 57 verse, Kosztolányi Dezső és Vajda János a társai a költői útkeresésben.

Édesapja, Stelczer Lajos a pozsonyi magyarság meghatározó alakja, a Szlovenszkói Magyar Párt tisztviselője, s mint annyian mások, 1945-ben ő is Budapestre menekül, kénytelen elhagyni annyira szeretett szülőföldjét. De csak az egyik fiát, Elemért viheti magával. Elemért, aki évtizedekig őrizgeti szeretett bátyja verseit. Szalatnai Rezső a negyvenes évek elején egy karcsú kis kötetet már összeállít három egykori tanítványa verseiből. Köztük van Stelczer Endre is. „Keserű és kiábrándult, de sorai hívő szépséggel feszülnek… A tájat, szülővárosát még nem látja, csak önmagával van elfoglalva. S ez is mindennél jobban bizonyítja, hogy ifjú, aki benső világával gondol csupán. Lesz nap, amikor észreveszi a külső dolgok érdemét és szépségét is” – írja verseiről tanára. Tévedett. A sors ugyanis nem adta meg számára ezt a nagyívű lehetőséget. A pozsonyi harcok egyik utolsó áldozataként teljesedett be jóslata. Öccse és barátnője évtizedekkel később magánkiadásban, hófehér köntösű kötetben *(Üzentek értem)* adta ki a Stelczer-összest. 57 költemény, egy búcsúvers, pár visszaemlékezés, s megkésett könyvbemutató Pozsonyban és Budapesten.

Stelczer Endre

Máté szavaira

Hallván halljatok és ne értsetek
és látván lássatok és ne ismerjetek.
Isten mondta ki egykoron az átkot,
Jehova lesújtott és nyögnek a világok.
Mert megkövéredett e népnek a szíve –
való, véresen való lett jövendölése
Ézsaiásnak, kit az Úr választott,
hogy verje s ostorozza véle a világot.

A szememet, Uram, ó én is behúnytam,
s vakon, elhagyatva járok e világban.
Nem hallok fülemmel s szívemmel nem érzek,
nem engedi bűnöm, hogy hívjalak Téged.

Keserűség

Füst, rossz szag, fáradt emberek.
Leülök. Parancsol? Valamit rendelek.
Kávét vagy mérget. Mindegy nekem.
Nincs hitem, Nincs álmom, Nincs Istenem.
Sokszor akartam így ülni, egyedül.
De mégsem hittem, hogy tényleg menekül
előlem barát, erkölcs, leány.
Kiégtem teljesen. Maradt: a magány.
Sírni sem akarok. Minek? Miért?
Nem fáj már semmim, soha, senkiért.
Nem ráz fel Hit, Szerelem, Haza.
Kopáran állok, mint őszutón a fa.
Ma még vagyok. Holnap? – Csak voltam.
Nem sír majd senki, ha megtalál holtan.

Áltatás

Nem engedik, hogy őszinte legyek,
akik azt prédikálják:
hazudni bűn.
Nem engedik kitárnom vénült lelkemet,
mert: a testem még fiatal.
Nem engedik, hogy halálról beszéljek,
mert: előttem áll az Élet!

Miért nem szabad erről beszélnem?
Tudom, Ti is látjátok a bölcsőben a halált
s a pólyára ejtett szemfedőt.
Álmodjátok a jövőt, megborzongtok,
de szép álmokról beszéltek mégis.

A nagy utazó

könyvek közt

„LÉPTEID NYOMÁN SÓ MARAD”

Z. Németh István

Érdekes módon eddig sosem vágytam arra, hogy lássam a tengert. Hagytam magam elbűvölni a kisebb állóvizektől, ahol mindig közel tudtam a túlpartot. Megelégedtem a Duna tengerével, Csallóköz szigetével, a Vág fodros hullámaival. De azt hiszem, *A tenger sós kenete* című antológia végleg megváltoztatott bennem valamit. Álmomban kagylót szorítok a fülemhez, és hallgatom benne a morajlást. A verseket. A Kanári-szigetek költői szólalnak meg benne.

„A tenger nem ismer időt / maga a boldogság” – csábít Aquiles García Brito (Gran Canaria sziget) egyik versében. Költészete úgy villan fel előttem, mint fényes hátú hal a hálóban. Még alig merítkezem meg ebben a csodálatos kivitelezésű antológiában, és már abszolút igaznak érzem a Kanári-szigeteken őshonos mondást: *„Egy szigetlakó tekintetében mindig látod a tengert”*. Cecilia Domíngez Luis (Tenerife sziget) szerint az elmúlás „csúnya ügy, jobb elfelejteni”. Verseiben az örökkévalóság egy-egy pillanatát ragadja meg, képkockái hullámzóak, egybeolvadnak egy végtelen óceánban. Pedro Flores (Fuerteventura sziget) szerint minden csak kölcsönben van, nem tudunk újat kitalálni, *„minden átvarrott, toldozott-foldozott. / Ezeket a verseket / már mind használta valaki”*. A költészet mégsem értelmetlen dolog, inkább *„olyan, mint egy csillag; / talán évekig nem látjuk, / míg egyszer csak elér hozzánk a fénye”*. A szerelmet pedig egy trükknek látja, amit egy kozmikus szemfényvesztő talált ki. Silvia Rodríguez (Lanzarote sziget) szerint a tengerparton állva, a végtelen erővel és nagysággal szemben elfelejthetjük, hogy az életünk véges. Santiago Gil (Gomera sziget) múltjának elveszett paradicsomába kívánkozik vissza: *„bőrömön mindenhová viszem a gyermekkor sóját”*. Lucía Rosa González (La Palma sziget) szerint a por megőrzi a bútorok emlékeit. Ha ujjunkat végighúzzuk a felületükön, részesülhetünk belőlük. Jesús Díaz Armas (El Hierro sziget) verseiben a tenger visszaadja a szavakat a költőnek, hogy az elmondhassa, kiváltságos: *„haszontalan dolgok elmélyedt és hű szemlélője / szikrák és csicsergés / finom fények visszasugárzások megfejtője / melyek rejtett világok selyemsuhogásai / mikor belebotlanak a láthatóba.”*

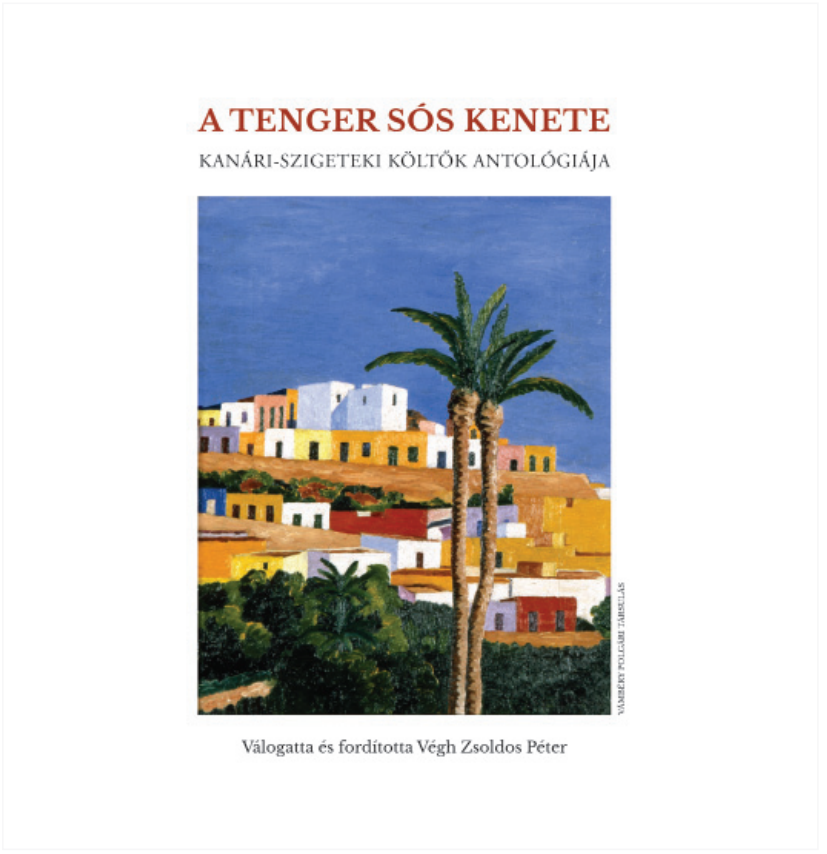

Hét sziget, hét költő, aki nem tud és nem is akar szabadulni a tenger hatása alól. A valóságot izgalmas, eredeti képekkel ragadják meg, tolmácsolják az olvasó felé. Bár költői eszközeik, gondolkodásuk, és mint az életrajzi jegyzetek közt a kötet végén olvashatjuk, sorsuk, pályafutásuk is jócskán különbözik egymástól, abban mindenképpen hasonlóak, hogy költészetük egzotikusan gazdag, nyitott a világra, őszinte, közvetlen. Külön öröm, hogy a hét költő egy-egy versét spanyol eredetiben is megtalálhatjuk.

Végh Zsoldos Péter mesteri fordításai arra késztetnek, hogy állandóan vissza- és visszalapozzunk egy-egy kedvenc vershez, verssorhoz. Az én kötetem például gyakran a 40. oldalon nyílik ki, A Titanic hegedűse című versnél, amit a szerző, Pedro Flores egy bizonyos Silviának ajánl, máskor Silvia Rodríguez sorai visszhangoznak az elképzelt tengeri kagylóban: *„az újjászületésben az a rossz / hogy megint meg kell halni.”*

A versek most jelennek meg először magyarul, olvasásuk közben a szigetek régi térképeiben gyönyörködhetünk. A kötet utószava rengeteg érdekességgel szolgál a szigetek irodalmáról 1447-től napjainkig, nem csak a szigetcsoport legjelentősebb költőit mutatja be röviden, de egy érdekes magyar vonatkozást is megemlít.

Nem tudom, hogy meglátom-e valaha a tengert, de ez a gyönyörű kivitelezésű, értékes gyűjtemény biztos, hogy gyakran lekerül majd a könyvespolcról, további tanulmányozás céljából.

A tenger sós kenete, Kanári-szigeteki költők antológiája, válogatta és fordította Végh Zsoldos Péter, Vámbéry Polgári Társulás, 2020

FOTÓ ÉS SZÖVEG EGYÜTT

Reczai Lilla

A dunaszerdahelyi származású Karaffa Attila idén jelentette meg első kötetét, amelynek címe *Felvidéki szemmel*. Különleges alkalomból, különleges formátumban megalkotott műről van szó.

Karaffa Attila idén ünnepelte 40. születésnapját, ebből az apropóból született meg legelső kötete, amelyben nemcsak szövegek, hanem fényképek is szerepet kaptak. Nem is akármilyen fotók, ugyanis Attila szabadidejében a fotózásnak él, s a megannyi természeti kincs, kulturális és közéleti esemény, DAC-meccs fotózás után számos fantasztikusan elkapott pillanatkép sorakozik a számítógépén. A 40-es szám pedig egyfajta szimbólumként szolgált a könyv létrejötténél.

Negyven darab fotó és negyven darab szöveg. „Fénykép és idézet. Mindkettő tőlem van, mindkettő én vagyok.” Írja a szerző az előszóban. Olyan fényképekkel és idézett szövegekkel találkozhat az olvasó, amely a szerző szívéhez igazán közel áll. A hazához, a magyarsághoz való hűség és az erkölcsi értékek alapján élt élet mind-mind olyan témák, amelyek visszatükröződnek a szövegekről és a képekről egyaránt. Mindkettő kiválasztása pedig minden bizonnyal nagy fejtörést okozott a szerzőnek, de ügyesen vette az akadályokat, és ki tudja, hogy a következő kötet milyen formában pattan ki Karaffa Attila fejéből.

Karaffa Attila: Felvidéki szemmel, Pázmaneum Polgári Társulás, 2020

könyvek közt

GONDOLATOK A *PUNCS* MELLETT

Juhász Kornélia

Melyik olvasni szerető ember ne élvezné a könnyed baráti beszélgetéseket irodalomról, olvasmányélményekről, vagy egy érdekes könyvről? Képzelj el most, kedves olvasó, egy nyugodt kis kávézót, ahol üldögélünk, az italaink az asztalon, és én felhozom neked, hogy 2019-ben megjelent egy figyelemreméltó kis könyv, amely Mucha Dorka első regénye. Mosolyogva ajánlom fel, hogy mesélek róla, ha szeretnéd, te pedig bólintasz. Milyen a *Puncs* című alkotás?

„Ha kérdeznéd, azt válaszolnám, hogy nem szerettem.” Ez volt a rövidke regény felütése, és én is ezzel a gondolattal kezdem a beszámolómat, bármily meglepő is. Tartalmát tekintve ez tényleg nem egy szeretnivaló könyv. Központi témája egy egyetemista lány (Juli) viszonya a házasságban élő professzorával. A főhős, aki elmeséli történetét és érzéseit, nem a szimpatikus karakterek mintaképe, sőt inkább szánalmas jelenség. Elmélázások lényegtelen dolgok felett és céltalan pótcselekvések jellemzik, például kényszeresen számol a nyugalom visszaszerzése érdekében. A gazdag szülei küldték egyetemre, de neki fogalma sincs, mit szeretne kezdeni az életével. Csak sodródik, kísérői pedig a kiüresedő kapcsolatok, a felszínes pletykák majdnem idegenekről, füvezés, vodkaszódák, pasizás, bulik, magányos, homályos utak hazafelé és az örökös frusztrált görcsösség a vagánykodó felszín alatt. Ebben a regényben senki se boldog, a viszonyok hidegek. Nincs igazi szerelem, nincsenek gerinces hősök: a főhős eleinte pénzt fogad el az együttlétekért a professzorától, és a megcsalás terén minden szereplőnek van tapasztalata.

A könyves beszélgetésünknek ezen a pontján talán felmerülne benned, hogy minek ajánlgatom ezt a könyvet, ha nem is tetszett nekem. Én pedig gyorsan a tudtodra adnám, hogy nagyon tévedsz! Ha a fiatalos, szleng és vulgáris kifejezésekkel tarkított stílusban elmesélt történet mögé nézünk, akkor egy szerethetetlen társadalmi réteget látunk. A regény az Y-generáció egy groteszk változatát tárja elénk. A mű narrátorának szavaival élve, e csoport tagjainak legnagyobb bűne, *„hogy le sem szarjuk az egészet”*. A *Puncs* a kiüresedés, céltalanság, eltékozolt, sodródón tovaillanó ifjúság kisregénye. Nem egy szeretnivaló tündi-bündi történet. Helyenként megrázó, máskor melankolikus jeleneteken keresztül mutatja be, hogy a felszínes, pillanatnyi élvezetek útja, „ez a puncsos élet eléggé kilátástalan”.

Bár Mucha Dorka első regénye semmiképpen sem egy üdítő, léleksimogató alkotás, mégis ajánlom, mert ez egy bátor kis könyv. Olyan témát boncolgat, ami felzaklató és elgondolkodtató egyben. Ajánlom figyelmedbe!

Mucha Dorka: Puncs,
21. Század Kiadó,
Budapest, 2019

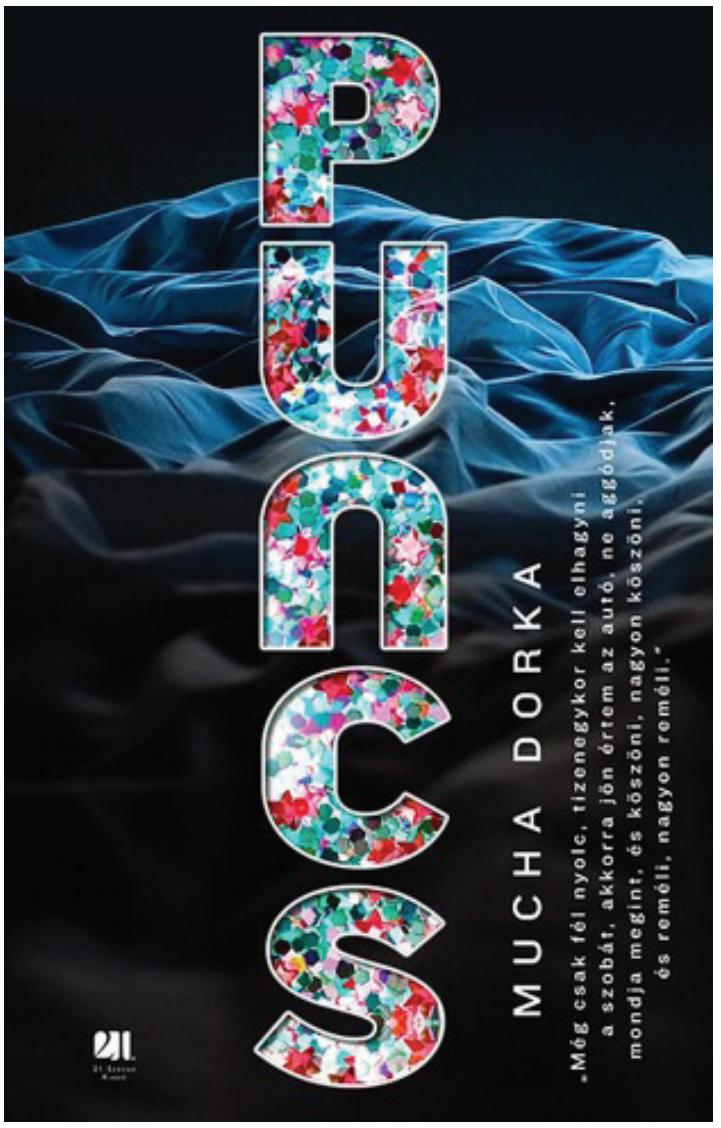

képzőművészet

A STÍLUS AJÁNDÉK

Fábián Gergely

Szkukálek Lajos

Szkukálek Lajos festő, grafikus, illusztrátor. 1957-ben született Komáromban. Elmondása szerint beteges, csenevész gyerek volt. Egyszer néhány évvel idősebb unokatestvére, aki pedagógust játszott, rajzfeladatot adott neki, majd alaposan megdicsérte az elkészült rajzot. „Életemben először valaki megdicsért. Akkor, négyéves koromban azt mondtam, meg van oldva az életem, én festő leszek.” Idézi fel az emléket. Nem részesült képzőművészeti képzésben, nem volt rajztanára, de minden energiáját a szakma autodidakta módon történő elsajátításába fektette, s idővel egyre jobb lett. Tehetségét hamar felfedezték, huszonévesen már újságokban, könyvekben szerepelt, képeivel galériákban találkozhatott a közönség. Mint mondja, elbízta magát, az életben, az emberi viszonyaiban elkövetett hibákból őrült feszültség alakult ki benne, s ebből jött létre a stílusa. Így fogalmaz: „A stílus ajándék. Nem kellett érte semmit dolgoznom, kaptam. Viszont végtelen mennyiségű munkát beletettem abba, hogy reálisan, akár naturalisztikusan meg tudjak rajzolni vagy festeni valamit.”

Magánmitológiáját szürreális alkotásokból és kollázsokból építi. Mágikus realizmus jellemzi ezeket az alkotásait, sok bennük a realisztikus elem, a dolgok olvashatóak, felismerhetőek, de szürrealizmussal és fantasztikummal keverednek. Munkásságának van egy realisztikus irányú ága is, tájképeket, belső tereket, csendéleteket fest. Emellett grafikákat, illusztrációkat is készít. Hangsúlyozza, nem mondhatja, hogy a szürreális alkotásokat jobban szeretné a tájképeknél: „Meghasonlott ember vagyok, a lehető legjobb értelemben. Fel van szeletelve az agyam, az egyik felében ez van, a másikban meg az. A személyiségem egyik része ezt kívánja, a másik meg azt. Igazából mindkettő egyfajta szellemi önkielégítés, a saját örömömre festek.”

Termékeny festő – bár mióta három évvel ezelőtt feladta komáromi galériáját, és tanyáját újítja fel, építi át, több az elfoglaltsága, „lopja magának az időt” a festésre, mégis sokat fest –, alkotásaival szinte az egész világon találkozhatunk, magánygyűjtőknél és neves galériákban Szlovákiában, Magyarországon, Ausztriában, Hollandiában, Belgiumban, Németországban, az Egyesült Államokban és Kanadában.

Mint mondja, szerinte ihlet, mint olyan nem létezik. „Én egyfolytában ihletett állapotban vagyok, bár talán nem tudok róla. Úgy, mint a hal, amelyik nem tudja, hogy vízben van. Nem tudja, hogy mi az a víz, mert az az eleme. Én nem tudom, mi az, hogy ihlet, mert egyfolytában ihletett állapotban vagyok. Nekem ez az életem.”

könyvek közt

SZÁZÉVES AZ ELSŐ „ROBOT”

N. Juhász Tamás

Isaac Asimov robot-történeteit talán többen is ismerhetik az *Én, a Robot* című antológiából (1940), illetve az ezekből a történetekből inspirálódott filmnek köszönhetően (2004, rendezte: Alex Proyas). Azt viszont már kevesebben tudják, hogy a robot, mint kifejezés eredetileg Karel Čapek 1920-ban kiadott színjátékában, a *R.U.R.*-ban (*Rossum Univerzális Robotjai,* 1920) jelent meg elsőként. Érdekesség, hogy a szerző testvére ajánlotta a szóhasználatot. A robot szó ezt követően egycsapásra a köztudatba ágyazódott, és a háttérbe szorított olyan megnevezéseket, mint az automaton vagy az android.

A *R.U.R.* olyannyira ismertté vált a maga idejében, hogy nem csupán Európában ért el sikereket, de még Észak-Amerikában is több alkalommal bemutatták a New York-i Garrick színházban. A történet röviden arról szól, hogy Helena elutazik a szigetre, ahol a robotokat gyártják, mivel be akarja bizonyítani, hogy a mesterséges lényekre is emberként kellene tekinteni. Hamarosan rá kell jönnie, hogy az elképzelése „sajnos” sokkal inkább szép remény csupán. Kissé megtörve úgy dönt, a szigeten marad, közben összeházasodik a robotgyártó cég vezetőjével. Helena évekkel később ráveszi az egyik kutatót, hogy kísérletképpen programozza érzővé (fájdalmat érzővé) az egyik robotot, ami ennek következtében öntudatra ébred. Ezt követően kitör a gépek lázadása, és gyakorlatilag szinte minden embert el is pusztítanak. A helyzet javulására nincs sok esély, ugyanis valami titokzatos oknál fogva az emberi populáció eddigre már terméketlenné vált. A mű azt a kérdést járja körül, hol van a határ az emberi és a gépi között.

Bár Čapek százéves műve a mai sztenderd szerint egyáltalán nem kiemelkedő, azonban több generáció alkotóit ihlette meg *(Robotzsaru, Terminátor, Robokalipszis)*, és didaktikai mondanivalójáról semmiképpen sem szabad megfeledkeznünk.

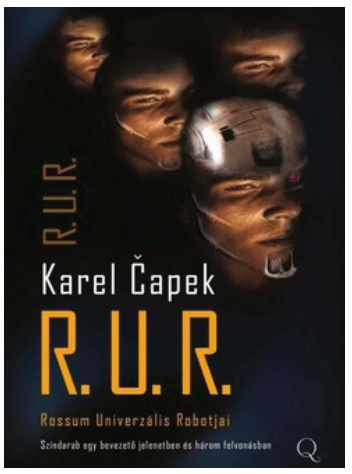

A VÉR METAMORFÓZISA

Hajtman Béla

A szerző tevékenysége az irodalmon túl is sokrétű, hiszen zenészként, hangszerelőként, szövegíróként is közreműködött már hangzóanyagok, színpadi zene megalkotásában. A Romlás Virágai néven saját zenekara is volt. Publicistaként több szerkesztőség munkatársaként is dolgozott. Ő a Plectrum könyvkiadó alapítója. Tagja a Magyar Szemiotikai Társaságnak és a Szlovák Újságírók Szindikátusának. Magyar–zene szakos tanárként a losonci Kármán József Alapiskola igazgatóhelyettese volt, majd a Bél Mátyás Tudományegyetem Hungarisztika tanszékének adjunktusa. Doktori fokozatát a Debreceni Egyetemen védte meg. Jelenleg a Füleki Művészeti Alapiskola igazgatója.

Ha a kötetet a kezünkbe vesszük, rögtön a borítón szembeötlik a szívet formáló vérfolt. Ugyanez látható kicsinyitett formában a hátlapon is. Ötvenhat verset tartalmaz a verseskötet. A pályafutását költőként kezdő Ardamica Zorán visszatért a poétikai motívumokhoz. Ha a négy egységbe sorolt verseket megvizsgáljuk, egyfajta tudatos szerkesztői ciklikusság jellemzi az elosztást. Az első részt öt, a másodikat és harmadikat tíz-tíz, a negyedik részt harmincegy versszöveg alkotja. A műfaji megközelítés is sokszínű: találkozunk a hagyományos 14 szótagú szonettel, a rímes nyugat-európai verselés formáival, szabadverssel.

Az egyszerre nyers (fénytelen cafat hús) és ironikus, olykor parodisztikus motívumok váltják egymást a különböző többletjelentéssel bíró nyelvi fordulatokban és alakváltozatokban. Az első részben Ady költői képei sejlenek fel: („én így vagyok őskonok / őshonok menekültje/számkivetett az újban”). Több esetben Ady poétikájára asszociálnak a versszorok, ugyanakkor Pilinszky világa is megihleti a szerzőt. („mert elhagyatnak akkor mindenek /...s mi döglött füstben sírunk / e mindenek felett”). A szövegversek nyelvezetét a beékelődő angol kifejezések teszik újszerűvé s meghökkentővé: „füstikkel műszakváltó denevérek/batman és batwoman...” *(füvön a harmat)*. Az élőbeszéd poétikai motívumokkal, külön-külön, egybe- és összemosódva alkot szerves egységet. A legeredetibb alkotások az élőbeszédből vett újszerű, iróniával megfűszerezett verssorokból és nyelvi-poétikai regiszterekből épülnek fel: „aztán az élettől a bárpult mellett / kaptál két-három átszállót / és már nem is voltál olyan nagyon fasza csávó / az alatt a menő kalpag alatt”. Az élőbeszédet, az utca nyelvezetét és a közbeékelt, több esetben a rockzene világát megjelenítő és feleleventő ironikus látásmód a metaforikus társításoknak köszönhetően kap újszerűséget. Ardamica költészete a jelentésátviteleknek köszönhetően válik újszerűvé, kerülve az öncélú gesztusokat *(tájköltészet a kertben)*.

A *Belülről csupa vér* kötet versszövegeinek poétikai világára, hangulatára, heterogén, több nyelvi regisztert magában foglaló látásmódjára maga a szerző adja meg legkifejezőbben a legkézenfekvőbb magyarázatot egyik kötetének ismertetőjében: „A kultúra és a nyelv nem monolit jellegű, róla és számára lehetetlen oszthatatlan, egynemű nyelven, megbonthatatlanul homogén beszédmód által szólni. Lényegében multi- és transzdiszciplináris módon látom és próbálom láttatni a művészetet, a tudományt, az ember kapcsolatát velük, azaz a kultúrát.” *(Kultúraolvasás, Nap Kiadó, 2015)*.

Ardamica Zorán a 2008-as, 2014-es és 2015-ös nívódíj után a negyedik verseskötetéért az idén nyáron vehette át az Irodalmi Alap Madách Imre-díját a pozsonyi Zichy-palotában.

Ardamica Zorán: Belülről csupa vér, Nap Kiadó, 2019

Ápolónő

zengőrét

Fellinger Károly

Lukanénye

Makrancos a Makra-hegy,
ha megunja, balra megy.

Búros, Csurgópuszta vár,
a kiscsizmám csupa sár.

Botrány-hegyen béke van,
mint a késnek, éle van.

Nényei-erdő alján
három néne vár ma rám.

Vasorrú az valamennyi,
vasfüvet fognak szedetni.

Ipolybalog

Balázsfa, balogfa, májfa,
pattanj az ördög nyakába,
kigyúlnak az esti fények,
tökmagsajtolásból élek.

Leánykérés tréfa picit,
a menyasszony ágyát viszik,
két szememnek élmény, áldás:
pünkösdi királynéjárás.

Szerencsefiat keresnek,
kell, hogy újévet köszöntsek,
hegyezd füled, Ipolybalog,
menyecskéid vad angyalok.

Rozsnyó

Rózsáskedvű
híres Rozsnyó,
pincéiben
tölgyfa hordó,
csak az a baj,
nincs mit tenni,
üresen kong
valamennyi.

Rozskenyeret
vehetsz bőven,
szentjánosbo-
gár itt őrszem,
Rozsnyó maga
aranybánya,
a legtöbb lány
ad magára.

Galagonyás

Galagonyás Kálosa,
ínycsiklandó lángosa,
fokhagyma illata árad,
előzi a boszorkákat.

Takaros, ősi környék,
vehetsz most jó vadkörtét.
Szivárvány a szélnek sála,
Uzatpanyi felpróbálja.

Csalafinta Rakottyás,
nem talál rá a postás,
béka brekeg, nagy a hangja,
mintha kottából olvasna.

Zádorháza, Hanva

Minden házban van rézváza,
nemes falu Zádorháza,
szemét a nap tágra nyitja,
ha belenéz Bettes Pista.

Sajó partján fogad Hanva,
akarva vagy nem akarva,
Tóth Elemér széllel tárgyal,
megigézi a madárdal.

Újabb költő nevét hallom,
s ha leszáll a méla alkony,
Tompa Mihály sírja mellett
egy fiúcska körmöl verset.

LÓFRÁLÁSOK JÓ PALÓCOK, CSALAFINTA GÖMÖRIEK KÖZÖTT

Kovács Jolánka

Aki lófrálni szeretne a Felvidéken, s útközben bekukkantani a Korponai, a Nagykürtösi, a Losonci, a Rimaszombati, a Nagyrőcei, a Zólyomi és a Rozsnyói járás falvaiba, no meg a gyermekverseket is szereti, olvassa el Fellinger Károly legújabb gyermekverskötetét, a *Lófrálót*. A kötetet már megelőzte a *Csatangoló*, amelyben a mátyusföldi, a felsőcsallóközi és a Pozsonyhoz csatolt falvakban csatangolhattunk a verseket olvasva, és a *Barangoló*, amely a Komáromi, a Dunaszerdahelyi, a Nyitrai, az Érsekújvári, az Aranyosmaróti és a Lévai járások falvain át vezetett bennünket.

A *Lófrálóban* ismét alkalmunk van jókat derülni a rokonszenves falusi emberek gesztusain, szokásain, rácsodálkozni falusi tájakra, hangulatokra, színekre, nevezetességekre. Már a borító is újabb kalandokkal teli falunézésre invitálja az olvasót, hegyeken-dombokon-lankákon át, gyönyörű időben, a mezők virágzásakor, s mire a falvakat végigjárjuk, beköszönt a tél, így a kötetből nem hiányozhatnak a karácsonyi ihletésű, meghitt hangulatú versek sem.

Balázsy Géza frappáns és élettel teli rajzai eddig is követték a szerző csatangolásait, barangolásait, méltó módon hozzájárulnak a három szép verseskönyv testvérré avatásához.

Fellinger Károly (és vele az olvasó) eddig sem véletlenül csatangolt ezekben a kötetekben, most sem lófrál céltalanul, hisz Felvidék számos magyarlakta falvát járja végig verseivel. Jóleső érzés ez egyfelől (külön kérdés persze, manapság melyik falucskában mekkora a magyarok aránya a más nemzetiségűekkel szemben – bár akkor is örvendetes tény, hogy léteznek); másfelől ez az újabb hangulatos gyerekkönyv is fontos helytörténeti adattár. A magyarlakta falvak sokasága édeskeserű érzéssel tölti el a felnőtt olvasót, hisz ezek a gyermekversek konkrétan elébünk tárják, hogy Trianon „jóvoltából” Felvidék mekkora hányada maradt Magyarország határain kívül, s őket olvasva ez a hányad talán még nagyobbnak tűnik a rengeteg, szép magyar falunév számbavételekor (Gyűgy, Bátorfalu, Mikszáthfalva, Ajnácskő, Gerlice, Sajógömör, Csoltó stb.).

A témákat illetően ebben a kötetben is találkozunk olyan versekkel, amelyek a falusi hiedelmeket idézik *(Lukanénye)*, népszokásokat megemlítő *(Ipolybalog, Balogfala, Rimaszombati rigmusok, Zsór…)*, illetve tréfás versekkel. Bár a versek zöme az, hiszen Fellinger egyedi humora, empátiája a falvakkal, a falusi emberekkel szemben mindegyik költeményét áthatja: „Bukta, ganca, / zsámiska, / jóllakott a / Pál Miska, / díszes palóc / házak mellett / kornyikálva / énekelget” *(Ipolyvarbói rigmusok)*. Itt ismét Balázsy Géza optimizmussal teli, remek rajzait kell megemlítenünk, melyek még derűsebb hangulatúvá varázsolják a kötetet. A mulatozó, önfeledten táncot ropó, vagy örömükben ugrándozó lányok-legények, jókedélyű falusi figurák mozgása oly élethű, mintha tényleg pörögnének-forognának; a béna legény olyan könnyed mozdulattal dobja el mankóit, hogy elhisszük neki; ha igazi kovácsot szeretnénk látni, lapozzunk a 46. oldalra, ha az érdekelne bennünket, hogyan is főzik falun a kocsonyát, akkor a 110.-re, és még sorolhatnánk.

A *Lófrálóban* még több olyan versikét olvashatunk, melyek történelmi személyiségekhez, s még többet, amelyek írókhoz, költőkhöz kötődnek, mint a *Barangolóban* vagy a *Csatangolóban*. Ezek a versek külön bizonyítják, hogy Fellinger ismét alapos és komoly munkát végzett (nem beszélve arról, mekkora figyelemmel és gondossággal gyűjtötte össze a falvakat ebben a kötetben is), számos író, költő szülőfalujával ismertet meg bennünket, vagy olyan falvakat említ, melyekhez valamilyen közük volt: „Sajóvölgyben fekszik Runya / szellőcske dajkálja, / ide járt Radnóti Miklós / Klára birtokára” *(Runya)*. Petőfit több versében is említi, hisz a költő több felvidéki faluban is járt *(Várgede, Medvesalja, Tornalja…)*.

A szerző gyermekverseit különben is a pattogó és spontán ritmus, a jó rímelés jellemzi, s ez ebben a kötetben is beigazolódik: „Miksi, Miksi, / Panyidaróc, / a gyertyában / nincsen kanóc, / dióbél sincs / a bejgliben, / nem hagyom én / ezt ennyiben” *(Miksi, Panyidaróc)*. Vagy: „Terbeléd, ó, / Terbeléd, / nem fér már több / tej beléd” *(Terbeléd)*.

Fellinger Károly nemcsak a magyar falvak helytörténeti megőrzésének céljával írta meg verseit – a felvidéki, a palóc, a gömöri, a csábi, a zsélyi, a fülekkovácsi, a ragyolci embertípusok bemutatását, a nyelvjárás istápolását is fontosnak tartja, s ezt egyértelműen bizonyítják a versekbe játékosan illeszkedő szavak: *bodega, kompér, búbikázik, makukázik, gyijófa* stb. Hát még a felvidéki magyarok ételeinek nevei – az ínyencek nézzenek utána, micsoda finomságok ezek, és hogyan készülnek! Ízelítőnek csak néhány: *herőce, palócleves* (Mikszáth Kálmán kedvenc levese), *ferentő, csuli, haluska, csucsogó…*

Akárcsak a *Csatangoló* és a *Barangoló*, a *Lófráló* is helységnévmutatóval szolgál a kötet végén, ahol a falvak magyar és szlovák nevei is szerepelnek. A kötet, akár a „testvérei” is, színes térképpel indul, már az elején útbaigazítva az olvasót, hogy lófrálás közben el ne tévedjen, melyik falutól induljon, és merre, hogy mindegyiket végig tudja járni. A rengeteg helység persze nem is fér el egy térképen, így a kötetet záró másikon találjuk meg a többit.

Leszögezhetjük: a felvidéki magyar gyermekirodalom újabb gyöngyszemét tartja a kezében a gyermek-, illetve a felnőtt olvasó. Reméljük, ez a szép kötet eljut majd a benne szereplő falvak mindegyikébe, és Felvidék határain túlra is.

Fellinger Károly: Lófráló,
Lilium Aurum,
Dunaszerdahely, 2020

iránytű – fiatal írók rovata

LEADÁS ELŐTT

Finta Viktória

„Mind a halál, mind az élet a nyelv hatalmában, és amiképpen ki-ki szeret azzal élni, úgy eszi annak gyümölcsét.” (Példabeszédek 18,21)

Egyedül vagyok az intrin. A telimatricázott íróasztalom fölé görnyedek, és bámulok egy üres Word dokumentumra. Bepötyögök néhány szót, csakhogy ne a közömbös fehérség nézzen vissza rám: Miért játszódott le az Othello úgy, ahogy lejátszódott?

Ez a cím. Bevezető esszé egy saját interpretációhoz. Holnap van a határidő. Finoman ütögetem, de nem nyomom le a billentyűket. Talán magyarul kéne először megírnom, könnyebb lesz elkapni a lendületet. De még fordítgatni utána... Annyi éber agysejtem nincs így este kilenc körül. Akkor kezdjük egyből szlovákul, klikk a keresőbe, szótár. Ha nem tudnám tükörfordításba helyezni a gondolataimat. A felvételire készült fogalmazásoknál minden harmadik szónál szükségem volt rá, amióta egyetemre járok, javult a helyzet.

Leírom az első mondatokat, lassacskán bekezdésekbe rendeződnek. Egész jól haladok, de aztán megakad az államnyelvi gondolatmenet, ezt a kifejezést ők így nem használják, muszáj mást kitalálnom helyette. Továbbírom, újabb nehéz szó, katt a fordításra, hisz ezt szlovák szövegben megértettem volna. Átolvasom a meglévő szöveget. Nem rossz, bár látok benne egy-két gyanús megfogalmazást. Csak remélem, hogy a prof is érteni fogja. Mindig félek, hogy a hiányos nyelvtudásom miatt pontatlanul fejezem ki magam. A szavaink is cselekedetek, és ha sokszor félreértik a szándékunkat, önhibánkon kívül eltorzult képet kapnak rólunk az emberek.

Megérkezik a szobatársnőm. Színházban volt, részletesen beszámol az előadásról, velem mi újság, kérdezi. Fáradtan biccentek a félig megírt eszszé felé, és megkérem, nézzen bele. Elmosolyodik, persze hogy segít. Néhol megcseréli a szórendet, és betold pár visszaható névmást, kábé ennyi. Rákérdek a szókapcsolatra, ami előbb nagyon szúrta a szemem. Legyint, jó az úgy, kicsit fura, ők ezt máshogy mondják, de érti, mire gondoltam. Ki a soros a takarításban, jut eszébe. Én felmostam, *ale len kde kňazi tancujú,* felelem. Megráncolja a homlokát. Ez egy szólás, magyarázom. Arra használják, amikor csak nagyjából takarítunk fel. Ti ezt nem ismeritek? Ahol a papok táncolnak. A szobatársam nevet, én is vele. Jó, mi? Jó hát, csak ennek mégsem olyan az íze.

A szobatársnőm felemeli a törölközőjét, hogy ő akkor megy zuhanyozni, én meg visszaülök a laptopomhoz. Ezerrel kattog a billentyűzet, durván csattan a Shift gomb. Már tudom, miért játszódott le az Othello úgy, ahogy. Érdekes megoldásra jutok, magyarul ennél diszkrétebben érveltem volna. De szlovákul bátrabban írok. Mintha az egész meg sem történne igazán. A nem anyanyelven írt szövegnek nincs akkora súlya. A nyelvemmel együtt magamtól is eltávolodom. Leírom, ahogy tudom, az elvetemült gondolataimat is, és kész. A tanár számára szokatlan csengésük lesz, de azért megérti majd. Elmentem a dokumentumot, át sem olvasom, majd holnap, leadás előtt.

RESET

Kisétál a salakpályához. Öt múlt, de már esteledik, a kétszáz méteres kört alig világítja meg a nap. Ősz. Észre sem vette, mikor történt. Hűvös pára száll fel a fűből, mélyen beleszív, majd lassan fújja ki – hosszú, mértékletes sóhaj. Hát itt vagyunk megint.

Bemelegít a füvön, a mozdulatsorra jól emlékszik, a tagjai szinte maguktól végzik a nyújtásokat. Előbb a nyak, majd a kar. A törzsét nagy ívben hajtja hátra. Sokáig így marad. Hajlítja lejjebb és lejjebb, amíg be nem szorul a levegője. Gyorsan visszahajlik, kicsit bele is szédül, de jólesik. Csinál egy nagyobb terpeszt, sokat rövidültek a lábizmok a betegség alatt. Beledől, amennyire csak tud, közben a tenyerét megtámasztja a fűben. Egy jó darabig megtartja, nem siet. Alaposan szét kell mozognia magát, nem lehet ész nélkül belevágni. Lelkileg is rá kell készülni. Fogalma sincs, milyen lesz.

A bokakörzés közben bekapcsolja az MP3-asát. Nem emlékszik, hol tartott a lejátszási listájában. A készülék betölt, elindul egy Clash-szám, a Rudy Can‘t Fail. Jó lesz.

A fűről rálép a salakra, kész, hogy rója a köröket. Helyben fut, ahogy korábban is, egy-kettő, egy-kettő, egy-kettő, és a negyedik ütemnél lendül neki. Istenem, de jó újra elindulni! Nem magának a futás élményének örül, hanem hogy végre teljesíti a saját magával szembeni elvárásait.

Pár száz méterig tart az erő. Túl gyorsan kezdte, és máris kifáradt. Hogy elterelje a figyelmét, visszagondol az időre, amikor először elkezdte. Az első kilométerek. A paprikapiros arc a tükörben. A szúró oldal a foglyul ejtett levegővel. A futógép dübörgése télen. A salak porolása nyáron. Az első jóleső futás, a gazella érzés. A pillanatok, amikor dobogóra léphetett. Most is ott lógnak az ezüst-, bronz- meg „Köszönjük a részvételt!”-érmek a szekrényajtó fogantyúján. Az iskolai jegyre futások, a versenyfutások. Akkor is így fájt. Ha tétre megy, mindig fáj. Az oldala nem szúr, már megtanulta, hogyan kell elkerülni, a lába azonban tiltakozik. Elszokott a terheléstől, bekeményedik. Hiába próbál lazítani a mozgásán, olyan, mintha a combja és a feneke különálló, savas izomdarab lenne, ami működik ugyan, de messze nem tökéletesen. A tüdeje és a szíve is megfeszítetten dolgozik, kicsit meglepetten, kicsit nyikorgósan, mint amikor hosszú szünet után bekapcsolnak egy gépet a gyárban. Nem elég beolajozni, attól még nem fog rögtön rendesen működni. Dolgozni kell, sokáig, hogy újra menjen. Még egy hosszabb kilégzés, mert képtelen tartani az egy lépés – egy levegővétel ritmust. Izzad, erősebben, mint szokott, a hónaljánál és a hátánál folt képződik a trikón, felkötött haja nedvesen csapkodja a nyakát. Mintha az egész teste körül egy vékony, de fullasztó párarétegképződött volna. Letörli az apró cseppeket az ajka fölött, hogy a sós íz ne csurogjon a szájába. Régen is ilyen nehéz volt?

Minek csodálkozni. Maga elé idézi a naptárat, látja rajta a nyarat. Próbálja kiszámolni, hány hete, majd rájön, hogy több hónapja. Amióta rendszeresen futott, soha nem maradt ki ilyen hosszú idő edzés nélkül. Hébe-hóba, amikor nagyon nem akaródzott, kihagyott egyet, persze, egy kis bűnözés mindenkinek jár. Mondjuk, ezt ma már másképp gondolja.

A lejátszó hirtelen elhallgat, véletlenül megnyomott rajta valamit a heves, erőlködő karmunka közepette. Legalább van ürügye rá, hogy kicsit megálljon. Újraindítja. Felcsendül a London Calling, és pár perc erejéig még ő is összeszedi magát. Húsz kört bír összesen legyűrni aznap. Évek óta nem futott ilyen keveset. Eszébe jut, legelőször is ennyire volt képes.

Próbál lelkes maradni, mint amikor ideérkezett. Bizonygatja, hogy kis erőfeszítessel nemcsak olyan lesz, mint régen, hanem sokkal jobb. Mondogatja magának, de igazából nem hiszi el.

A levezető nyújtás után hazafelé menet egy-egy lépésnél még megrázza a lábát. Ő már csak a zuhanyra gondol, de belül a test most kezd igazán dolgozni. A vér felforrósodva száguld szívtől lábtőig, majd vissza, a combok bizseregnek, az endorfinok pedig minden erejükkel azon vannak, hogy mégis húzzanak egy halvány mosolyt a csapzott arcra.

Vidám kórterem

iránytű – fiatal írók rovata

Kovács Balázs

Büntetés

Apu látta, hogy mezítláb
járok a padlón, de nem
szólt semmit.
Látta, ahogy rózsaszínre
festem a körmeim,
mégsem szólt.
Végignézte, ahogy
három csík után elterülve
az ágyba hamuzok, de
nem szólt.
Csak nézte,
ahogy cukrot szórok a gyógyteába,
ahogy belefújom a trikómba az orrom,
ahogy kabát nélkül indulok el télen,
de nem szólt.
És csak nézte és nem szólt,
ahogy két napig nem eszem,
ahogy lenémítom a rokonaink hívását,
ahogy a második üveg boromat nyitom.
Azt is végignézte, amikor
szótlanul a szobám falára akasztottam,
azóta onnan bámul, és
amikor eszembe jut letörölni róla a port,
akkor vagyunk egymáshoz a legközelebb,
de akkor sem tűnik úgy, hogy hallana.

Csapadék nem várható

infúzió altat

egészségünk utolsó stádiuma
lehet ez az odúból
visszhangzó száraz köhögés

annyival vagyunk mindig mások
amennyivel megismerjük egymást
halmozódó ingerhullámok

mindig először történik hogy
utoljára találkozunk
sárgán villogó szemaforoknál

nincsen már kérges testem
szétágazó ereivel
fogyaszt el a sok irány

perzselt porszemek táncolnak
egy defibrillátoron

Település

Miközben
távolodom, letörlöm
a párát, hátha
meglátok valamit
rajtad kívül,
de csak
óriásplakátok ígérete,
egy öreg néni sietése,
telefonfülke zsinórja,
összecsipedett tekintetek.

Ahogy távolodom a várostól,
egyre kevesebb utca van
ról ad elnevezve,
üres termőföldek,
öntözőcsövek között
bújócskáznak egymással
madarak, rókák,
nyulak és szarvasok.

Az ablak kezd újra bepárásodni,
vajon miért rajzolnak bele
bármit is, akik egyedül vannak.

képregény

mozaik

Hiányzik egy kötet, antológia a könyvtárából? Egy régebbi felvidéki szerző könyvére fáj a foga? Forduljon hozzánk bizalommal, segítünk a könyv beszerzésében. Jelentkezzen a **lilium@liliumaurum.sk** címen!

Évfordulók

November 14-én lenne 90 éves **Török Elemér** költő, újságíró, tanító. Az *Új Ifjúság* és az *Új Szó* munkatársa, a Csemadok Központi Bizottságának húsz évig tagja, a Bodrogköz poétája volt. Legfontosabb megjelent kötetei a *Fényért perelek, Virágzó kövek, Delelő, Forgó évszakok, Tavaszi égen tél zokog…, Éveim fehér havasán*.

1898. november 17-én született **Forbáth Imre** költő, író és újságíró. A *Tűz* és a *Magyar Nap* című lapok munkatársa, 1938-ban felszólalt az antifasiszta írók párizsi konferenciáján. Verseinek fő esztétikai minősége az abszurd és a groteszk. Fontosabb kötetei a *Versek, Vándordal, Favágó, A csodaváró* és az *Eszmék és arcok.*

November 20-án ünnepli 57. születésnapját **Fellinger Károly** költő, helytörténész. Jelentősebb verseskötetei az *Áramszünet*, *Csendélet halottakkal, Rész és egész, Különbejárat* és a *Plomba.* Több gyermekverskötete jelent meg, többek között az *Égig érő vadkörtefák, Dióbölcső, mákfejcsörgő, Mákom van, Csatangoló* és a *Lófráló*.

November 23-án tölti be 71. életévét **Ravasz József** író, költő. Első önálló kötete, az *Idegen kézműves* 1990-ben jelent meg. További jelentős művei a *Színházikó, Vágy, Jóisten lehajtott feje, Kasza alá érett* és *A csoda én magam vagyok.*

November 25-én ünnepli 51. születésnapját **Juhász Katalin** költő, újságíró. Hét verseskötete jelent meg, többek között a *Gerezdek, Le Big Mac, Látod, duzzad, Nyeretlen*. Az Új Szó munkatársa.

1899. november 25-én született **Szenes Piroska** író. Jó kapcsolatot ápolt Babits Mihály feleségével, Török Sophieval, és miután díjat nyert a *Nyugat* folyóirat egyik pályázatán, rendszeresen publikálták alkotásait. A fasizmus elől külföldre menekült, majd az Amerikai Egyesült Államokba emigrált, és New Yorkban hunyt el 1972-ben. Legjelentősebb regényei: *Az utolsó úr, Csillag a homlokán, Jedviga kisasszony, Egyszer élünk, Lesz-e gyümölcs a fán?*

November 26-án lesz 47 éves a József Attila-díjas **Csehy Zoltán** költő, műfordító, kritikus és irodalomtörténész. Első verseskötete, a *Nút* 1993-ban jelent meg. Ezt követték olyan kötetei, mint a *Hecatelegium, Homokvihar, Nincs hová visszamennem*. Magyarra fordította az ókori erotikus költészet kiemelkedő szerzőit, többek között Martialis, Sztratón epigrammáit és Beccadelli *Hermaphroditus* című verseskötetét.

November 26-án tölti be 88. életévét **Vércse Miklós** tanár, helytörténész, műfordító. Cikkei, karcolatai, műfordításai szlovákiai magyar lapokban jelennek meg, főleg ismeretterjesztő, illetve gyermekkönyveket, szlovák népmeséket fordított magyar nyelvre.

November 29-én tölti be 83. életévét **Gál Sándor** József Attila-díjas költő, író és publicista. Közel húsz verseskötete jelent meg, többek között az *Arc nélküli szobrok, Kőlapok, Egyetlen idő, Új végtelen, Kitágult nap.* Ezeken kívül több regénye és elbeszéléseit összegyűjtő kötete látott napvilágot. Megjelent több gyermekverskötete, mint például a *Csikótánc, Héterdő* és *Bújócska.*

November 30-án tölti be 79. életévét **Ardamica Ferenc** író, publicista, műfordító. Fontosabb művei az 1970-ben megjelent *A rokon cseléd*, az 1989-es *Anyám udvarlói*, az 1994-ben megjelent irodalmi paródiákat tartalmazó *Görbe tükör előtt* című kötete és a 2002-ben megjelent *Dögkeselyű* című könyve.

díj

MAGAS SZINTŰ ELISMERÉS HODOSSY GYULÁNAK

Az Emberi Erőforrások Minisztériumának közigazgatási államtitkára, Latorcai Csaba, a magyar köztársasági elnök megbízásából állami kitüntetéseket adott át október 26-án, Budapesten. Hodossy Gyula, író, költő, szerkesztő, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága elnöke, a Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség alapító elnöke, a *Cserkész* és a *Katedra* című lapok alapító főszerkesztője, lapunk felelős szerkesztője a felvidéki magyar kulturális életben íróként és művészeti események szervezőjeként betöltött jelentős szerepe elismeréseként vehette át a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetést. Az ünnepségen az államalapítás évfordulója alkalmából adományozott Magyar Arany, Ezüst és Bronz Érdemkereszt polgári tagozat kitüntetéseit adták át, mely augusztusban elmaradt a koronavírus-járvány miatt.

(szmít)

Fotó: EMMI

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Balázs F. Attila (1954) Madách-nívódíjas költő, író, műfordító
Bese Bernadett (1996) író, szerkesztő, egyetemi hallgató
Csáky Pál (1956) Bethlen Gábor-díjas író, politikus
Csillag Balázs (1988) prózaíró, animátor
Fábián Gergely (1986) újságíró, szerkesztő, fotós
Fellinger Károly (1963) Madách-nívódíjas költő
Finta Viktória (2000) egyetemi hallgató
Hajtman Béla (1966) tanár, író
Hogya György (1956) Posonium irodalmi díjas író
Juhász Dósa János (1969) színházi szakember, újságíró
Juhász Kornélia (1990) költő, prózaíró
Kovács Balázs (1996) költő
Kovács Jolánka (1958) író, költő, műfordító
Stelczer Endre (1923–1945) költő
Nagy Erika (1961) prózaíró, a SZMÍT titkára
N. Juhász Tamás (1987) irodalom- és filmkritikus
Reczai Lilla (1993) újságíró, szerkesztő
Tóth László (1949) József Attila-díjas költő, író, művelődéstörténész, szerkesztő
Végh Zsoldos Péter (1952) műfordító
Zalaba Zsuzsa (1970) költő, performer
Zirig Árpád (1940) költő, író, pedagógus
Z. Németh István (1969) költő, prózaíró, szerkesztő
Zsille Gábor (1972) József Attila-díjas költő, műfordító

Lapszámunkat **Szkukálek Lajos** műveivel illusztráltuk.

rejtvény

VILÁGIRODALOM NYOLC IRÁNYBAN

Rejtvényünkben a világirodalom ismert és kevésbé ismert alkotásaiból csemegéztünk, 43 kötet címét rejtettük el nyolc irányban. A ki nem húzott betűk összeolvasva adják a megfejtést, Mihail Bulgakov egyik regényének a címét. A megfejtéseket november 30-ig várjuk a lilium@liliumaurum.sk-ra. A helyes megoldók között értékes könyvcsomagot sorsolunk ki. Októberi rejtvényünk nyertese Kerekes László (Jányok). Gratulálunk!

A NYOMORULTAK (Victor Hugo)
A PER (Franz Kafka)
A SZIGET (Robert Merle)
A FÜGGÖNY (Milan Kundera)
A VADON SZAVA (Jack London)
ÁLLATFARM (George Orwell)
AMERIKA (Franz Kafka)
APA (William Wharton)
AZ ÚT (Cormac McCarthy)
AZONOSSÁG (Milan Kundera)
BOVARYNÉ (Gustave Flaubert)
CARRIE DRÁGÁM (Theodore Dreisel)
CSENDES DON (Mihail Solohov)
CSODA (Josef Škvorecký)
ÉJERDŐ (Djuna Barnes)
EREDET (Dan Brown)
EXIT (Yrsa Sigurðardóttir)
FELTÁMADÁS (Lev Tolsztoj)
FÉNY (Michael John Harrison)
GOLGOTA (Alekszej Tolsztoj)
HAZATÉRÉS (Belva Plain)
HÓVIHAR (Vlagyimir Szorokin)
IDŐOMLÁS (Kurt Vonnegut)
IGAZSÁG (Émile Zola)
IVANHOE (Walter Scott)
JANE EYRE (Charlotte Brontë)
JÉGMADÁR (Gerald Seymour)
KÉKSZAKÁLL (Kurt Vonnegut)
KUTYASZÍV (Mihail Bulgakov)
LÁNG (Amy Kathleen Ryan)
LOLITA (Vladimir Nabokov)
MALEVIL (Robert Merle)
NAGYÍTÁS (Julio Cortázar)
NÓRA (Henrik Ibsen)
PEKINGI ŐSZ (Boris Vian)
ROBINSON (Daniel Defoe)
SZÁZ ÉV MAGÁNY (Gabriel García Márquez)
SZENTÉLY (William Faulkner)
TRÉFA (Milan Kundera)
ÚTON (Jack Kerouac)
VÁGY (Hanne Ørstavik)
VAKSÁG (José Saramago)
ZABHEGYEZŐ (J. D. Salinger)

Készítette: Z. Németh István

A	D	O	S	C	Ő	G	Á	S	S	O	N	O	Z	A
T	N	K	É	K	S	Z	A	K	Á	L	L	A	S	S
O	I	Y	G	Á	V	E	E	F	A	T	Ú	Z	A	Z
G	S	V	O	F	F	É	N	Y	Ü	T	I	X	E	E
L	C	Z	A	M	K	E	N	D	G	G	I	E	Ú	N
O	H	A	Á	N	O	U	L	Y	E	E	G	L	T	T
G	P	É	R	Z	H	R	T	T	R	S	H	Ö	O	É
A	P	E	R	R	É	O	U	Y	Á	A	D	B	N	L
M	H	R	K	L	I	V	E	L	A	M	V	O	A	Y
R	Ó	A	K	I	R	E	M	A	T	S	A	O	N	Z
A	V	A	Z	S	N	O	D	A	V	A	Z	D	B	G
F	I	F	G	A	Ő	G	B	R	G	A	K	Í	Á	Á
T	H	É	J	D	T	D	I	I	Á	Á	K	Á	V	S
A	A	R	I	R	D	É	R	Ő	N	G	N	S	L	Z
L	R	T	T	E	D	E	R	E	S	S	Á	Y	Á	A
L	Ó	R	Á	D	A	M	G	É	J	Z	O	M	N	G
Á	N	N	A	G	Y	Í	T	Á	S	É	A	N	G	I